

Pauli Burgē. additionū i postillas biblie *Ni. de ly. plog*

tate in terra iudee sita: et qm̄ hec ciuitas a deo fuit electa ad diuinū cultum vt habet. *ij. Regū. xliij. Qui colit in aia viri iusti* et in ecclesia militante et etiā triumphante. ideo hierusalē fm̄ sensuz moralē in sacra scriptura significat animā fidelez: fm̄ sensum allegoricū ecclesiam militantē: et fm̄ sensum analogicū ecclesiam triumphantē. *¶ Sciendū autē qd licet sacra scriptura habeat quadruplicē sensuz pdictū: hoc tñ nō est in qli bet sui pte fm̄ qd dicit i collatiōib⁹ patrū collatiōe. viij. Nā alicubi habet tm̄ sensum lralem sicut *Exo. xx. Audi isrl̄ dñs deus tuus vnus est. Et Deu. vj. Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo et. In istis enī et p̄similib⁹ nō est mysticus sensus req̄rēdus. Alicubi x̄o nō hz lralem sensum. pp̄rie loquendo: Verbi gratia: *Judic. ix. Jerunt ligna vt vngerent supra se regem et. Et Matth. v. Si man⁹ tua scandalizat te abscede eam et pice abs te. Sensus enim litteralis est qui per voces significatur vt pdictum est: et talis sensus nō est hic: nec in consimilibus. Siqueres enī qd sensus sacre scripture esset falsus: qz ligna nunq̄ hoc fecerūt nec facere potuerūt. Similiter saluator nō monuit qd homo manū sibi abscedat ad litteram. Sed in istis est tm̄ sensus mysticus qui p res significatas intelligit. Nam p ligna intelliguntur habitatores vrbis sichen qui fecerunt abimelech sup se regem: vt ibidem in *terxtu exponit: et p manū abscedendā intelligit amice q̄tūcūqz p̄pinqu⁹ p̄bens occasionē ruine: et hui⁹ familiaritatē debet hō abicēdere a se. Qd autē aliqui doctores dicunt sensum parabolicū esse litteralē: hoc est intelligendū large loquendo qz vbi nō ē sensus p voces significat⁹ pabolice est prim⁹: et iō large loquendo dicit lralem eo qd lralem est primus quando est ibi: et ad hoc significandū ipsi dicūt parabolicū contineri sub litterali: et hoc modo loquēdo ego sensuz parabolicū vocant in pluribus locis litteralem: scribendo sup libros sacre scripture. Alicubi x̄o sacra scriptura habet sensum litteralē et mysticum: sicut in *Gen. dicit: qd abraam duos filios habuit sez isaac et hismaelem et hoc est verum fm̄ litteralē sensum: et similiter fm̄ mysticum. Nam per illos allegorice significata fuerunt duo testamenta vt dicit *Ap̄t. sal. iij. Et eodez modo moraliter possunt significari duo filij sp̄iales vnus prelati: quozū vnus p̄ficeret et alius deficeret: et anagogice angeli stantes et cadentes. Item qz sicut dicitur est: sensus mysticus est qui p res significat⁹ et vnus rei subiectiue sunt plures p̄prietates reales et aliquando valde diuerside: vna res subiectiue aliquādo mystice plura et diuersa significat: sicut leo p p̄prietatez pstantie christū significat. *Ap̄c. v. Ecce vicit leo de tribu iuda: et p voracitate signat diabolu. j. Pe. v. Auertarius vester diabolus tanq̄ leo rugiens circūit qrens quē deuoret. ¶ Postq̄ autē sacram scripturam cum dei adiutorio exposui fm̄ litteralem sensum: et deus dedit mibi spacium vite. confusus de dei auxilio ppono eam iterum exponere fm̄ sensum mysticum: vbi est mystice exponēda: put mibi domin⁹ dabit: nō tñ intendo omēs sensus mysticos scribere nec per singula verba discurrere sed aliqua breuiter ordinare ad que lectores biblie: ac p̄dicatores verbi dei recurrere poterunt: put et qñ eis videbit expedire. Nec quis miretur si in expositione mystica plura dimittaz. Nam hoc faciā ppter breuitatem et quoniam sic fecerunt pcedentes expositores et etiam christus qui *Matth. xij. et Mar. iij. exponens parabolam seminantis. illud qd dicit in fine. Dederunt fructum aliud centesimum aliud sexagesimum aliud tricesimum in expositione dimisit: et in alijs parabolaz expositionibus similiter fecit ipse christus. ¶ Igitur in nomine domini nostri iesu christi incipiam a libro *Genesis* et per alios consequēter discurrem q̄d diu dominus donabit sua gratia mibi vitam.********

Ad additiones ad postillam magistri Nicolai de lyra super biblia: edite a reuerendo patre dño Paulo de sancta Maria: magistro i theologia: episcopo Burgen. Archiepiscopo serenissimi principis domini Johannis regis castelle et legionis incipiunt: quas venerabili viro Alfonso legum doctor: decano cōpostellano filio suo ex legitimo matrimonio genito: direxit: premittens ei prologum sub forma sequenti. Finiuit autem eas anno dñi. *M. cccc. xxix.* Quib⁹ etiam inferre sunt replices magistri *Matthie* doctoz eiusdem ordinis minorum fratris et theologi optimi prout clarius videtur in processu.

Quid tibi vis vt viuēs donem dilectissime fili: aut successione titulo post vitam relinquā: nisi qd ad sacraz scripturaz noticiā cōferat: et gressus tuos in catholice veritatē solidissimo seruoze cōfirmet. *¶* Dec est enī quā corde gesto: ac ore p̄fiteor: et de qua puto scriptū fuisse: *¶* Pater filijs notam faciet veritatē suā: quā cū ab ineunte etate nō recepissem: s; sub iudaice ceetatis perfidia natus: sacras lras nō a sacris doctozib⁹ didicissem: ab erroneis magistr⁹ errozeos sensus trahēbā: litterā rectam nō rectis cauillationib⁹ vt ceteri illi⁹ p̄fidie duces temerarie inuoluerē fatagens. *¶* Cū x̄o placuit illi cui⁹ misericordia mensurā nō habet: me a tenebris ad lucē: a caliginosa turbine ad serenū aerem euocare: ceciderūt qdāmodo squame de oculis mentis mee: et cepi scripturā sacra aliquāto studiosius relegere: et iam nō perfide sed humiliter veritatē inquirere: et ingenij mei virtibus nō cōfidens toto corde a dño postulare: vt qd salubrius anime mee esset cordi meo infingere dignaret: nocte dieqz eius auxiliū p̄stolabar. *¶* Sicqz factum est: vt catholice fidei desiderium in mente mea de die in diē fortius incandesceret: quo ad ipsam fidem quam corde gerebā: publice p̄fiterer: et ea fere etate qua tu nunc es: baptisimū sacramentū in huius ecclesie sacro fonte suscepi: pauli nomen assumens: te tunc infantie innocentia gaudente: qui post me in etate illa tenera sacro lauacro ab originali culpa mundat⁹ es: anteq̄ actuali inquinari valuisses: nomen *Alfonsi* suscipiens: priusq̄ litteras nominare nouisses. *¶* Procedente x̄o tpe sacrarū litterarū studio insistens: vtriusqz testamenti lectioni operam dedi: et interdum a magistris viuētib⁹ audiendo. *¶* Sepe etiā sanctorum doctorū aliozūqz insignium virozū: qui ab hac vita transierunt: opera relegendo: diuina donante clementia: qui pri⁹ fueram magistr⁹ errozis: factus sum discipulus veritatis: quif ar: ad hanc quā vides senectutem accessi: et vt verum tibi fatear: inter p̄ssuras seculi: et curie nostre curas: quibus quādoqz ventilar⁹ sum: hec fuit p̄cipue delectatio mea: hoc singularē solatiū meū: eternū et imutabilez deū: eiusqz mirabilia opa in sancte et immaculate legis sue lectione contemplari: nec tñ hī qz p̄peros vulgus appellat successus defuerūt. *¶* Nam me licet proxijs imeritū: nō ad parū eccleie gaudiū: diuina gratia subleuauit. *¶* Primo enī ad carthaginenses: deinde ad hūc Burgen. sedem p̄motus: amplissimis eccleie dei sanozib⁹ sui nutriti: ecclesiasticis etiā secularia adiecta sunt: cū tamē in domo gloriose memorie iustissimi regis *Currici*: q̄ et illustis plani ter inclyti regis n̄rl. *Sigismūdi* officio suscepto: satis familiariter sum versat⁹. *¶* Frat̄e vero tuū p̄mogēnitū acte q̄ clemētē q̄ pie oīpotētis clementia tractauit: ego nō referā: vos ipsi cognoscite. *¶* Num est qd silentio cōmittere nō possum: nobis ex lenitico sanguine descendit⁹ aliquantulū demonstratum fuisse qd aū tot secla septū ētribui *Leui* nō fuisse datā possessio nē qz dñs est possessio ei⁹: de⁹ enī ē possessio n̄ra: *Chast⁹* hereditas n̄ra: qui purgaturus filios leui vt sacrificia domino in iusticia offerrent: voce p̄phetica antiquitus p̄dicatos: bis iā diebus manibus patris se sacrificium verum tractari permittit: vtinam sic acceptans: sicut et tolerās. *¶* Nec volo ista me putare supuacue iactanterue inseruisse: vitāqz meam frustra annunciasse tibi: cum nō supuacuū: q̄nimo necessarius reoz omīpotentis beneficia cognoscere: et arrogantie attribuenda non est: infirmitatis prop̄ie aperta et inficta confessio: p̄sertim cūz tibi loquar a memoria hec excidere nullo vnq̄ tpe vellē. *¶* Nec enim me satis gratum puro tantoz beneficiorū receptozē age re: si cū vita mea illorum recognitio quiescat. *¶* Tibi autē nō ab re: inter ceteros s; libenter enarro: vt que beneficio etatis nō vidisti: saltē a patre audiens memorie tradas: iunioribusqz qui forsan nō audierunt: cum horū occurrerit sermo: frequenter enarres: vt et illi enarrent filijs suis ne obliuiscant operū domini: sed legem eius exquirāt. *¶* Cuius clarioz exquisitiōni fili charissime: cum nō modicū conferāt studium et disciplina: ad que te: licet iuriū doctrinis a puericia occupatum: interdū anhelare conspicio: et inter studia iuris et disceptationū forensium occupationes vtriusqz testamenti spicas q̄i furtim ruminare tentantē aliq̄ munusculo excitare sepe. p̄posui: desiderū qz tuū paterno fauore iuuare. *¶* Et qm̄ innumerabilia pene opera: quoz varietate diuina scriptura circūdata refulget postilla *Nicolai* de lyra tam sui recentia q̄ digna celebritate clarescit: qui vtrunqz testamentum studiose discernens litteralem sensum qui inter ceteros p̄cipuus est: copiosa luculētia tradidit: hanc tibi donare p̄posui. *¶* Et cū infirmitatis hūane periculo detentus: dierū meoz finem ignorem: merito tñ ex etate *¶* accelerare

Adiciones circa prologos

accelerare suspicor. **Memo:** sum illaz tibi ex bibliotheca mea electa. iam bis plegisse. **Cum** xpo summi patri clemētia vitaz meā misericorditer plongavit: visus est mihi. qđ legare cō ceperā inter viuos nō nūde donarē: sed paterna additāmetā paterno munusculo cumularē: et in gaophylatio eius qđ vite dies addidit: etiā si modicū aliquid supadderē. **Hec** enī quia multa donare nō possum: manū ex toto retrahere licet. **Unus** quisq; enī tanti debitor est: qđtū ingenij sui vires exoluere va lent: nec quisq; apud deū pfoluendo debito cōpos nō est: cū vltra facultatē nō petit: nec opulentior debito est: cū nihil ha beat qđ nō receperit: sed misericordia eius. his que possumus cōtentā. iusticia enī oīa queq; valēm: transcedit. **Cū** postil lam hanc discursurissimē: et si solennissima et miranda copiositate scriptā conspicio: qđ tñ nullū opus humanū adeo pfectus est: quin ei sup addi aliquid possit. **Et** de sola scriptura diuina scri ptū est: ne addas quicq; verbis illis: et expedire putauī aliqui bus in locis aliqua additare: in illis pmaxime: vbi sanctoruz doctrinas aliquatenus pmissas cōserui. **Hec** fuit ppositi mei curiose inquirere qđ supplerēt: s; libenter sine supplemen tis transiui: nisi vbi ipsa me supplemēta vocarūt. **Quare** nec volumen pposui scribere: nec libri noīe gloriari: s; postillam spām cū paucis admodū additionib; in margine transcriptis: tibi donare: vt et ipsi nouicij studētes facere solent: qui cum li brū alique affertiose plegunt: aliquē qđ gloulis sepe manū p pria cōscriptis margines occupāt: vt firmi memorie qđ lege rint tradant. **Hondū** tñ vt pposui totā postillā discurrere va lut: tū etatis pondere et passionū illi adherentū grauitate: tū tarditate ingenij: tū etiā occupationū multitudine et humano rū casuū varietatib; obstitentib;: qđ his in partib; nō nūq; ab undār. **Sed** licet aliq; ex pte nōdū pfererim: qđ transcursum ē cōfestim dono: reliquū si deus compleri pmiserit donaturus. **Hec** enī impfecti occasiōe qđ scriptū erat: retinere volui: imo in qđsdā arras comercij nri ilico tradere. **Hoc** est qđ fili mi testa mentū meū: hi sūt codicilli mei: vt et illis plegatū agnosce: vt in lege dñi sit volūtas tua: et in lege ei; mediter die ac nocte. **Meditationē** xpo tuā: hec et filia relegēdo: puriorē pfecto et suauiorē afficies gratatē. **Agis** donū h; tui parētis accepta pa terna affectiōe: et leta manu donatū. **S; omittam** hec: et oīpo tentis dei cui; op; aggredimur: et a qđ tū qđ oīs sapientia fuit semp: et eū: au silio hūillimis pēib; innocato: qđqd huic postille addidim: stilo plano et omniū verborū flore deposito expimentes: manū aratro iam imponamus.

Supra plogū primū postille in principio habite qui incipit: **Hec** omnia liber vite. **Similit** supra scdm plogū eiusdē postil le qui incipit: **Vidi** in dextera sedentis sup thronum etc.

Quoniam intētio postillatoris precipue versat circa sensus lralem: tō an oīa qđr endū videf: vtz sensus lralem ceter; sensib; sacre scripture sit dignior: et vi detur qđ nō. **Hā** fm aplm. ij. **Coz**. ij. **Vra** occidit: spūs aut viuificat. s; sensus lralem pprie fundat in lra. sensus xpo spūalis fundat pprie supra significatiōē spūalē: qđ res si gnificat p lraz vltim; alias res significat: qđ sensus lral sacre scripture nō viuificat s; occidit: et p qñs nō ē dignior ceter; sensib; bus. **Preterea** dignior est doctria qđ habet p sensus spūales: qđ illa qđ h; p sensus lralē. qđ spūales sensus sūt digniores. **Te** net sequētia: qđ qñs qđ scpta sūt ad nraz doctrinā scpta sunt. **ad Ro. xv. Assumptū** pbat. **Hā** p sensus allegoricū habent qđ sūt credēda: qđ pntet ad fidē. **Per** sensus anagogicū qđ sūt sperāda: qđ pntet ad spem. **Per** sensus tropologicū qđ sūt agēda. qđ pntet ad charitatē. **In** qđbus. s. trib; virtutib; pro prie de; colit fm **Aug.** **Per** sensū xpo litteralē h; historia tñ **Q** aut p dictos qñtuor sensus intelligant qñtuor p dicta: pty p versuz allegatū i plogo postille: et est cōis snia expositoz: in qđ versu d;: **Vra** gesta docet qđ credas allegoria. **Tropologia** qđ agas: qđ speres anagogia. **Preterea** fm p h. j. **Posteri.** **Prope** qđ vnū qđq; et illud mag;: s; sensus lralem ē pprie sensū spūalē: igit sensus spūalis ē dignior: qñtia tenet. et añs p se cūda pte pbat. nā sensus lralem se h; ad spūales sic fundamē tū ad edificatū: pur ponit postillator in scdo plogo. **Cōstat** aut qđ fundamētū ē pprie edificatū et nō cōtra. **Preterea** sensus lra lis accipit fm p mā significatiōē lre qđ voces significant res: pur cōiter tenet: et postillator ponit i pmo plogo: s; fm p mā significatiōē qđ voces significat res mlta falsa reperiuñt i sa cra scriptura: specialitē attribuēdo deo qđ minime deo cōpetit: sic mor; local: vt **Ben. xj.** **Descēdit** de; vt videret ciuitatē et tur rim etc. et sic d mult; alijs qđ tñ i sensu spūali h; repiunt: qđ sensus lralem nō ē dignior. **Preterea** illa qđ sūt itēria tñ i tpalib; qđ in spūalib;

in spūalib; exteriorib; sūt digniora. **In** corp'alib; enī illa i q; bus pncipalr pstitit vita aiālis sūt in interiorib; et prib; sic coz. **Idē** etiā pty i spūalib;. s. qđ illa qđ sūt interiora fortiora sūt et i dignitate potiora: sic pty i tabernaculo feder;: i qđ arca te stamēti ponebat i loco itēria qđ d; scāctōz. **Cetera** xpo i lo cis mag; exteriorib; fm gradū sanctitat; eo; vt pty **Exo. xl.** silr. ij. **Reg. vij.** **Idē** pty in sacramētis ecclie in qđbus inuisti billis grā qđ interi; dat; dignior ē qđ visibilis forma qđ apparet exteri;. **Cū** aut sensus lralem d; script; cē i libro foris: sensus xpo mystic; intus: vt pty **Apoc. v.** in aucte allegata p postilla torē vbi dicit: **Vidi** in dextera sedētis sup thronū librū scri ptū int; et foris. **Cōsequēs** ē qđ sensus lralem sit minoris di gnitatis respectu sensus spūalis. **Preterea** noticia humana cōiter pcedit a minus pfectis ad magis pfecta: pur pty non solū in hūanis sciētis qđ pcedūt a sensibilib; et pncipalibus et terminant in summis rez causis: s; etiā i his qđ ad noticiāz diuino; pntēt. vñ **Roma. j.** Inuisibilia dei a creatura mūdi p ea qđ facta sūt intellecta cōspiciunt. **S; i** studio sacre scriptu re incipiēdū ē ab intellectu sensus lralem: vt postillator dicit in sūma: qđ sensus lralem nō ē dignior. **Preterea** ille sensus scri pture debet dici dignior qđ alteri; defectū supplet: sed sensus spūalis qñq; supplet defectū lralem sensus. **Dicit** enī **Aug.** in moral. **Cū** ordo historie deficiat: sese nob; intellect; mystic; qđ aptis iam forib; oñdit: ac si patēter clamet: qđ rōnē lre defecisse cognoscitis restat ad spūalē sensuz sine dubitatiōē redē atis: qđ lralem sensus nō est dignior qđ spūalis. **S; cōtra.** **Sen sus** ille ad quez tñ pntet honor sacre scripture pprie debet; est ceter; sensib; xpoior; seu dignior: cū honor sit pncipū si gnū xpoior; vt in. j. **Ethi.** **S; sensus** lralem sacre scripture est hmōi; qđ sensus lralem inf ceteros ē dignior: minor pty: nā fm **Aug.** in ep̄la ad **Hiero.** **Solū** enī scripturaz libris qđ canonici appellant hūc honorē didici deferre: vt nullū auctorē eozuz scribēdo aliqd errasse firmissime credā. **Cōstat** aut qđ hūc ho norē nō h; sacra scriptura fm sensū spūalē: qđ si sic ex tali sensu spūali posset sumi efficax argumentū: qđ esset ptra **Aug.** in ep̄la ad **Vincētiū** donatistā dicentē: qđ ex solo sensu lrali ef ficax argumētū sumit. **In** hac qñstione ser vident; considerāda. **Primū:** qđ dicitur sit sensus sacre scripture lralem: et qđ spūa lis. **Secūdo:** an qđlibet passus seu text; exponat qđruplici sen su suptracto. **Tertū:** an cuiuslibet passus seu text; sacre scri pture sit tñ vn; sensus lralem vel qñq; ples. **Quartū:** posito qđ aliq; vn; text; seu vna auctas sacre scripture habeat ples sensus lrales: qđ eoz; ē alteri pferēdus. **Quitū:** an ex qđlibet sensu lrali possit sumi efficax argumētū. **Sexto:** rōndēdū est ad qñstionē etc. **Circa** p mū. s. qđ dicitur sit sensus sacre scripture lralem: et qđ spūalis: **Dicēdū** qđ sensus lralem qñq; d; ille: fm que aliq; historia narrat ad lraz. et hoc vident; sonare verba **Aug. i. ij. moral.** qđ d; sensu lrali loquēs dicit: **Vñ** narrat gestū pdit mysteriū. **Silr** in versu pallegado d;: **Vra** gesta docet. **S; fm** hoc sola historialia sacre scripture dicerent hre sensū historialē vel lralem: nō aut doctrinalia seu pphetica et hmōi cū in talib; nō videf narrari aliq; historia: s; h; est ptra cōem sniaz expositoz qđ cōiter auctib; sacre scripture sensum lralem attribuūt. **Ali** aliter et mag; pprie dicit; sensus lralem. s. ille qđ habet p significatiōē lre qđ voces significat res. **Ille** aut d; sensus spūalis: qđ habet p significatiōēs rez significataz per voces: pur pty in pma pte. q. ij. ar. vlti. **Et** est snia cōis quaz sequit postillator i plogo. **S; attēdēdū** est qđ p p dicta nō ha betur diffinitio seu descriptio adequata sensus lralem: d; quo hic agit. **Sunt** enī quedā in sacra scriptura tradita: qđ sit acci piant fm significatiōē qđ voces cōiter significant res: essent false: vt pty in locutionib; parabolicis et hmōi: vt infra pate bit. **Ande** addendū est p dictis: qđ sensus sacre scripture ad hoc qđ lralem dicat; requirit qđ sit intent; ab auctore sacre scri pture qđ est de;. **Cui;** ratio est: nā sensus lralem cuiuscūq; scri pture est ille que auctor intendit: cū voces sint eaz qđ sunt in anima passionū note: vt in. j. **Per** hermentias. **S; constat** qđ auctor sacre scripture est de;. et sic pty qđ sensus lralem de quo agit; est ille qui a deo intendit; et p voces in lra contentas si gnaf. **Ex** quib; sequit qđ sensus lralem sacre scripture nō debet dici ille sensus qđ in aliq; repugnat ecclesie auctoritati seu de terminatiōi: qñtūcūq; sensus talis sit cōformis significatiōi lre: talis enī sensus nō solū nō intendit ab auctore: sed pot; est hereticus. vñ de **Hiero.** **Quicūq;** scripturam aliter intelli git qđ sensus spūalē efflagitat: a qđ scripta est hic heretic; appellari potest: qđ intelligitur de illo: qui ad hoc expositio nem sacre scripture retorquet; qđ strariat ei qđ p spiritūsan ctum reuelatum est: vt scūda parte. q. xj. **Sequitur** etiam qđ

¶ Additiones circa prologos

nec habendus est pro sensu literalis: ille qui rationi recte repugnat. talis enim sensus non intenditur ab auctore. s. deo qui est p̄ma veritas: a q̄ ois veritas derivat: et iō Aug. sup. **Beñ.** ad litteram: cum scriptura divina multipliciter exponi possit: nulli expositioni ita p̄cise aliq̄s inherere: q̄ si certa rōne constiterit h̄ esse falsum: q̄ aliquis sensum scripture hunc asserere p̄sumat. Ex hoc enī scriptura ab infidelibus deridetur: et eis p̄cludere via credendi: hec ille. Idem etiā est dicendū de sensu sp̄iali sacre scripture: qui p̄ significationē rerum per voces in littera p̄tentas significatarū habet. s. q̄ talis sensus nō debet repugnare auctoritati ecclie nec recte rationi: q̄ si sic: talis sensus spiritualis nō esset attribuendus sacre scripture a deo qui est veritas summa revelate. ¶ **Circa secundū.** s. an quilibet passus seu textus sacre scripture exponatur quadruplici sensu p̄tacto. Dicendū q̄ non. Dicit enim Aug. ij. sup. **Beñ.** In quibusdā solus sensus literalis querendus est: quod patet manifeste. Sunt enim multa i libris canonicis tam ve. testamenti q̄ noui que nō habent nisi sensum literalem: qd̄ patet in multis: et specialiter in duobus p̄ceptis charitatis: in quib⁹ tota lex pendet et p̄phete vt habet **Matth. xxiij.** Licet enim in his p̄ceptis. s. diliges dñm deum tuum ex toto corde tuo: et diliges p̄ximū tuū sicut teip̄m. multa cōtineant exponēda seu exponibilia tam ad obiectum charitatis: q̄ ad eius actū interiorē seu exteriorē: q̄ etiā ad eius ordinem et alia h̄mōi p̄tinentia: omnia tñ illa p̄tinent ad sensum literalem tñ. nō enim in hoc loco res significare per hanc vocē deus: seu p̄ hanc voces proximus: et hanc vocem diliges: iterū res alias significant a quibus rebus sic signatis sensus sp̄ialis vltimus accipitur: vnde totū qd̄ in expositione horū p̄ceptōr tradit: ad sensum literalem cor tantū modo p̄tinet et sic cōmuniter d̄ alijs p̄ceptis moralib⁹ ve. te. ex multis alijs passib⁹ q̄s causa breuitatis omitto. In eūdem l̄is etiā multa tradunt quib⁹ nō oportet assignare sensū mysticum sed tñ literalem: sicut in his que traduntur vt p̄cepta: vt cum **Joh. xiiij.** dicitur **Credite in deū et in me credite: et sicut.** Similiter in his que dant vt cōsilia: sicut cum dicit **Matth. xix.** Si vis p̄fectus esse: vade et vende omnia q̄ habes et da pauperib⁹: in quibus et sicut nō est querendus sensus sp̄ritualis: q̄ ex rebus signat p̄ voces accipiat: sed tñ sensus l̄ralis q̄ ex significatione vocū accipit vt est manifestū. Similiter cū **Luc. viij.** **Christ⁹** interpretat parabolā suā dicens: **Semen est verbū dei.** manifestū est q̄ illa verba interpretatiua nō oportet q̄ habeat alios sensus sp̄rituales: cū ipsam et interpretatio sit expositione parabolę p̄cedētis. Sicut ep̄l **Pauli** q̄ vna de p̄cipuis partibus noui te. censi debent: p̄ totū fere sensū l̄ralem tantūmodo h̄nt. Loquit enī ibi tanq̄ doctor vniuersalis ecclie. exponens et concordās vtrūq̄ testamentū: licet enī in ipsis ep̄lis p̄funda et difficilia ad fidē p̄tinentia: et ad vtriusq̄ testamēti declarationem tradant: nō tñ allegorice vel anagogice tradunt: sed tñ l̄raliter: ipse enī h̄storaliter loquēdo seu l̄raliter ostendit de quibusdā scripturis quō sint intelligende in sensu sp̄iali: vt cū **Gal. iij.** dicit de duob⁹ filijs abraę q̄ sunt p̄ allegoriā dicta. **Nō s̄ verba apli** sunt allegorizanda seu moralizanda et h̄mōi: sed potius enucliant: vt ex ipsis veri sensus l̄ralis extrahant: ex quibus discursiue p̄cedendo multa magna et p̄funda inferunt argumentatiue: sicut in alijs sciētijis h̄manis ex certis et veris p̄cipijs multa discursiue inferunt: put p̄t in p̄ma pte. q. j. ar. viij. que q̄dem oīa ad l̄rales sensum p̄tinet: a q̄ recte deducitur: et sic p̄t q̄ nō quilibet passus sacre scripture quadruplici sensu sit exponendus. Sed put sanct⁹ **Tho.** notabilē tradit. x. quodlibeto. q. xiiij. **Sacra scriptura** quōq̄ exponēda ē istis quattuor sensibus: quōq̄ tribus: quōq̄ duobus: quōq̄ vno tñ: vnde ea que fm litteralem sensum ad facta ve. testamenti spectant: possunt quattuor sensibus exponi: similiter ea q̄ ad litterā de christo capite dicunt: possunt exponi l̄raliter d̄ christi gestis: et allegorice referēdo ea ad corpus eius mysticum: et moraliter ea referēdo ad actus nostros q̄ fm ip̄m debent regulari: et anagogice inq̄tūm in ip̄o christo est nobis iter glorie demonstratū. Illa autē q̄ fm sensum literalem dicuntur de ecclesia possunt exponi moraliter et anagogice. Ea vō que fm litterā moraliter dicuntur: nō cōsueuerūt exponi nisi anagogice. Illa vō que fm sensum literalem opus fundant: dicuntur in suo p̄logo sic: **Volumē deo p̄stante compegimus ex testimonijis veritat̄ in eternū fundatis.** Constat autē q̄ testimonia veritatis in eternū fundata: sunt testimonia sacre scripture fm litteralem sensum sumpta: ex quo sensu solo testimonium potest accipi seu argumentum fm Aug. vbi supra. ¶ Sed circa

q̄ non. Nam fm Aug. in li. de vi. cre. ad sensum literalem p̄tinent tria: quorū primū est: cū l̄ra simpliciter exponit. et hunc dicunt sensum historicum. Scdm est: q̄ causa hui⁹ qd̄ in littera cōtinet assignat seu exponit: que sensum vocant ethymologicū. Tertiu est: cum veritas illius l̄re ostendit veritati alterius scripture nō repugnare: que vocat anagogicū: Terbi gratia: cū legit **Beñ. ij. ca.** Edificauit dñs deus costā quā tulerat de adam in mulierem et c. Sensus historicus illius dicit: cum simpliciter exponit qd̄ in l̄ra cōtinet. Sensus vō ethymologic⁹ ē: qñ reddidit causa q̄re d̄ latere viri formata sit mulier et nō de alia pte corporis. Sicut quare dormiēt et nō vigilant subtracta sit costa: put tractat in secundo: distinctione. xviij. Sensus vō anagogicus est: cū ostendit q̄ veritas hui⁹ dicit nō repugnat veritati alterius scripture: vbi d̄ **Beñ. j.** de creatione hoīs: masculū et femina creauit eos. Ex qua l̄ra appareret q̄ simul in eodē tpe fuerūt **Masculus** et femina h̄mane speciei creati: et non successiue: sic vt femina esset post creationem masculū de latere eius subtracta. Sed bene attendenti ex hac consideratione Aug. nō habet q̄ sub sensu literalis continetur tria genera expositionū: sic q̄ quilibet illarum sit sensus l̄ralis. p̄prie: sed p̄ma expositio ē tñ sensus l̄ralis. scda ē reditiua cause ipsius l̄ralis sensus. tertia vō est solutiua p̄trarietatis illius: vnde secūda et tertia expositio licet p̄tineat ad sensum l̄ralem: eo q̄ p̄ eas magis p̄ficiat seu elucidat: nō tamē sūt sensus l̄rales. p̄prie dicendi. De quibus tribus generibus expositionū ad sensum l̄ralem pertinentius potest intelligi illud **ij. Esdrę. viij.** vbi dicitur: **Et legerunt in libro legis dei aperte et distincte: et apposuerūt ad intelligendum.** In hoc enī q̄ dicitur: **legerunt in libro aperte: potest intelligi ipsa expositio littere que est q̄si ianua omnīū expositionū sequentium: sine cuius aptiōe nō potest quis recte intrare ad alias expositiones.** Cum autē dicit: **Et distincte: intelligit sensus anagogicus ab Aug. nominatus: quia p̄ p̄prias et veras distinctiones soluentur cōtrarietates que quōq̄ apparent.** In hoc autē q̄ sequitur. **Et apposuerunt ad intelligendum: potest intelligi noticia cause legis seu historie: vel alicuius dicit sacre scripture: cum enim intelligere sit intus legere: ille qui p̄ cognitionē effectus deuenit ad notā cause: p̄prie dicit intelligere: qui q̄dem sensus vocat ab Aug. ethymologic⁹.** ¶ **Sz vltimus attendēdū q̄ sub quilibet genere p̄dictarū triū expositionū ad litteralē sensum vt dictū est p̄tinentiū: possunt esse multe spēs: pōt enī nō solū vna causa: s̄ plures cause vni⁹ dicit assignari: similiter et nō solū vno mō soluere cōtrarietates s̄ plurib⁹: vt est manifestum. Itē q̄ntum ad simplicē expositionē scripture que ex p̄ma ria vocis significatione cōsurgit: manifestum est q̄ plures sensus litterales tradunt nō solū ab expositōrib⁹ seu scriptorib⁹ cōmuniter: sed etiā a doctoribus sanctis: vt p̄t **Beñ. j.** in quo loco: vt magister dicit in secūdo. di. xij. **Quidā sanctorū patrū qui verba dei atq̄ arcana scrutati sūt: quasi diuersa videntur scripsisse: et sic p̄t q̄ nō cuiuslibet textus sacre scripture sit tñ vnus sensus literalis.** Si autē dicat cōtra hoc: q̄ licet diuersi diuersus sensus attribuāt alicui l̄re sacre: nō tñ ex hoc sequitur q̄ sint plures sensus litterales talis littere: sed tñ ille est l̄ralis quem intendit auctor. Ad hoc dicendū: q̄ fm sanctum **Tho.** p̄ma parte questione prima: quia auctor sacre scripture deus est: qui simul oīa suo simplici intellectu cōprehēdit: nō est incōueniens: vt Aug. dicit in. iij. confes. si etiā fm l̄ralem sensum sacre scripture plures sint sensus: qd̄ intelligēdum est dum tales sensus sint littere p̄formes: et q̄ determinationi ecclie seu recte rationi nō repugnent: vt dictum est: sicut et q̄ sint inuicem composibiles. Cum autē contingat duos sensus litterales secum incōpossibiles alicui sacre auctoritati attribui: necesse est dicere q̄ tñ alter eorum est literalis: sic cū **Dan. x.** de p̄ncipe regni persarum traditur a beato **Brego.** in moral. q̄ esset angelus bonus qui regno persarum p̄sidedebat **Alij** vō dicunt oppositum: et sic contigit in multis alijs. ¶ **Item attendendum est: q̄ sensus literalis sacre scripture tante capacitatis est seu virtutis: q̄ in eo continentur virtutia: vnde omnia ad fidem seu bonos mores et virtutes p̄tinentia. Vnde magister qui patrū sentētiās breui volumē cōpilauit: in cui⁹ voluminis expositione doctores postremi seu scriptores omnia qd̄ammodo theologica introduxerunt: in hui⁹ sensus literalis testimonijis totum suū opus fundauit: dicit enim in suo p̄logo sic: **Volumē deo p̄stante compegimus ex testimonijis veritat̄ in eternū fundatis.** Constat autē q̄ testimonia veritatis in eternū fundata: sunt testimonia sacre scripture fm litteralem sensum sumpta: ex quo sensu solo testimonium potest accipi seu argumentum fm Aug. vbi supra. ¶ Sed circa****

¶ hoc

¶ Additiones circa prologos

hoc considerandum quod non omnia que sunt secundum sensum litteralem ex sacra scriptura habentur sunt immediata: sic quod ex primaria litterarum significatio intelligantur sed requirunt quodammodo additio alicuius: verum quod verum adiuncto sensui litterali aliud verum deducatur: sicut cum dicitur **Luc. xx. ex testimonio Ise dicentis: Deus abraam: deus isaac: deus iacob** concludit contra saduceos aliam vitam esse negantes hominum post presentem: sic arguens: **Est deus mortuorum vel vivorum quod dicitur cum ex sensu litterali habentur de deo quod sit deus abraam etc.** Et ratio dicitur: quod deus dicitur esse deus respectu alicuius existens in re naturali: quod sequitur quod abraam et isaac essent in re naturali quod negabant saducei. **Constat autem quod hec conclusio non deducitur ex sensu illius verbi deus abraam: deus isaac etc. nisi addatur alia propositio vera supradicta: et sic patet interitum.** Et potest etiam contingere: quod talis conclusio ex una deductione vel pluribus successivis ex sacra littera concludatur: sicut contingit in scientiis seu artibus humanis liberalibus: quod aliquae conclusiones statim a primis principiis naturaliter notis deducuntur. **Alie vero ex multis medijs inveniuntur ordinatis: ut est manifestum.** Sensus quoque litteralis verus qui ex primaria significatio littere surgit: dicitur esse primus sensus litteralis. **Alii vero subsequentes sunt sensus secundarii: quorum certitudo a certitudine primi sensus dependet: qui sensibus secundariis est certior: sic prima principia naturaliter nota ceteris ab eis deductis certiora sunt: que quidem consideratio attendenda est in multis passibus sacre scripture.** Circa quartum. scilicet cum plures sensus de una autoritate sacre scripture litterales traduntur. quis illos alios sit preferendus: dicitur quod in hoc non videtur quod possit dari unica regula generalis: sed sunt quedam certa hic consideranda per suppositis his que sunt in articulo primo de sensu litterali dicuntur. **Primum est: quod ille sensus videtur preferendus cuius sententia magis innititur rationi.** Unde in decretis dicitur. **xx. ca. de decretis: quod cum quilibet magis rationi innititur: eo maioris autoritatis est verba esse videntur.** Item sensus ille videtur alius preferendus esse: quod magis consonat littere. unde **secundum Augustinum in libro de doctrina christiana.** Dubia sunt determinanda secundum sententiam que de scripturarum planioribus locis accipitur. **Constat autem quod planiora loca sunt illa que planius littere consonant.** Item preferendus est ceteris paribus sensus litteralis que a sanctorum doctorum traditur: ceteris sensibus ab alijs expositionibus traditis: unde in decretis ca. allegato: in sacrarum litterarum expositionibus sancti doctorum sumis pontificibus proponuntur: et a fortiori alijs scriptoribus. **Item ubi duo sensus litterales habentur: quorum neutrum repugnat ecclesie autoritati nec recte rationi: unde tunc traditur a catholicis: et alius ab infidelibus: tunc preferendus est sensus catholicorum: tunc quod magis presumendum est: quod illi que in gremio ecclesie sunt: cuiuslibet presertim spiritus veritatis: verum intellectus sacre scripture habeat quod infideles que veritati fidei contra aduersant: tunc ne ad hoc datur infidelibus occasio credendi: quod ipsi melius sacra scriptura exponantur a catholicis.** Unde **leo papa in quadam epistola ad episcopos Alexandrinum dicit: quod inimici crucis christi factis et verbis nostris insidiant: ideo nullam eis vel tenuem occasio nemus demus: que ratione videtur: quod cum aliquid littera sacre scripture eodem modo exponitur a catholicis et non infidelibus: ratione presertim si talis expositio prius emanavit a catholicis: cuius contrarium reperit aliquid modo in postilla: sicut patet. **secundum Iacobum. ubi queritur: quare in secunda die non dicitur: et videtur deus quod esset bonus sicut in alijs diebus: quod tunc ubi pluralitas sensuum litteralium occurrit raro contingit quod unus presertim sensuum ceteris precellat secundum omnia dicta: sed potius unus illorum sensuum precellit uno modo: et alius alio.** Adcirco in talibus videtur habere locum illud ad **Rom. xiiij. Unusquisque in suo sensu abundet: salva semper sanctorum reverentia et autoritate.** Circa quintum. scilicet an ex quo libet sensu litterali sacre scripture possit sumi efficax argumentum: dicitur quod licet a solo sensu litterali sacre scripture possit sumi efficax argumentum: ut patet per **Augustinum.** ubi supra: non tamen ex quolibet sensu litterali sacre scripture sumitur efficax argumentum: nam cum sint multi textus in sacra scriptura: qui diversimode etiam a sanctis doctoribus exponuntur: ut supra articulo tertio sequitur quod ex nullo talium sensuum possit sumi efficax argumentum: quod sic argueretur quasi a disunctiva ad alteram partem. **Unde tamen si huiusmodi sensus diversi in aliquo concordant: potest sumi inde efficax argumentum saltem in hoc in quo concordant: sicut **Daniel. ix. in computatione. lxx. hebdomadarum: ubi licet expositores tam hebrei quam latini diversimode se habeant: non solum in termino in quo hebdomade habent initium: sed etiam in progressu computationis: quod tamen secundum omnes terminus ultimus carum iam longe transiit in preteritum: ideo ex ipsa autoritate argumentum efficax sumitur ad concludendum christum iam venisse: ut ibidem patebit.** Ex quibus sequitur quod****

cum sensus litteralis sacre scripture in quibusdam locis: non sit idem apud omnes: ideo potest contingere quod ex alio sensu litterali: possit sumi argumentum validum contra quosdam: puta contra tenentes eundem sensum litteralem: ex quo tamen sensu non potest sumi argumentum validum contra alios. scilicet tenentes aliam expositionem seu sensum litteralem: qui quidem diversitas sepius contingit inter nos et infideles. **Sunt enim aliqui textus sacre scripture: quorum sensus qui est litteralis et verus apud catholicos: non sufficit ut ex eo sumatur efficax argumentum contra infideles seu hereticos: sed ex hoc non tollitur. quod talis sensus catholicorum sit verus et litteralis apud catholicos defendendus.** Unde **secundum Augustinum in psalmista dicit: Verbo domini celi firmati sunt etc.** Sensus verus et litteralis apud catholicos est: quod verbo domini. scilicet filio presertim celi sunt firmati: qui quidem expositio apud catholicos est quasi necessaria: etiam persona huic quod dicitur **Job. i.** Et verbum erat apud deum: et omnia per ipsum. scilicet per verbum facta sunt. **Ex hoc sensu non sumitur argumentum efficax contra infideles: non recipiunt euangelium: illi enim non credunt aliquam esse distinctionem realem in divinis: sic ut sit aliqua divina persona eternaliter procedens ab alia per modum verbi mentalis. unde cum dicitur: Verbo domini celi firmati sunt. ipsi dicunt quod hoc loquitur psalmista more humano: sic cum de mandato alicuius domini aliquid fuerit dicitur quod sunt verba eius facta. Sumitur tamen ex hac auctoritate argumentum validum apud fideles circa distinctionem personarum in divinis: put in primo **Thomae. di. ij. Ex quo sequitur quod catholicus exponens hanc auctoritatem psalmiste: debet eam catholice exponere: non curans an ex ea possit sumi efficax argumentum contra infideles trinitatem negantes: an non: quod non oportet quod ex quolibet sensu litterali argumentum sumatur apud omnes: ut iam dictum est: quod tamen postillatores in hoc loco et alijs nonnullis locis videtur obfucare: ut in suis locis patebit.** Ad idem enim estimare quod non sit sensus litteralis: nisi ille a quo sumitur argumentum validum etiam contra aduersarios: quod tamen non est in intelligendum ut dictum est. Circa sextum. scilicet respondendo ad principalem questionem videtur dicendum: quod sensus litteralis possit comparari ad alios sensus dupliciter. Uno modo vniuersaliter vel respectu totius sacre scripture in communi. Alio modo particulariter. scilicet secundum quedam particularia loca sacre scripture. si primo modo comparatur et accipitur sacra scriptura. put est principaliter speculativa: tunc sensus litteralis secundum unam considerationem est ceteris dignior: cum alijs sensibus: secundum aliam considerationem est ceteris dignior. Ad quod sciendum quod scia speculativa dicitur alia dignior ex duobus. Uno modo ex dignitate materie. nam ut dicitur philosophus in **xi. de animalibus.** Minimus quod potest haberi de cognitione rerum altissimarum: desiderabilis est certissima cognitio que habetur de minimis rebus. et secundum istam considerationem sensus litteralis: et sensus spiritualis sacre scripture contra accipitur: eiusdem sunt dignitatis: de eodem enim tractatur secundum verum sensum. scilicet de deo et creatura: put in deum referantur: prima parte questionis. Alio modo una scia dicitur dignior alia ex certitudine: secundum quam illa scia dicitur dignior que certior est et secundum hanc considerationem manifestum est: quod sensus litteralis sit dignior. cum sit ceteris certior. **Tota enim certitudo aliorum sensuum sacre scripture: a certitudine sensus litteralis dependet. unde Augustinus de doctrina christiana: Nihil est quod occulte in aliquo loco sacre scripture traditur: quod non alibi manifeste exponatur.** Cuius ratio est: nam spiritualis expositio semper debet habere fundamentum ab aliquo litterali expositione sacre scripture: put in quodlibet et questione. scilicet allegata plene traditur: si autem comparatur sensus litteralis ad alios sensus secundum quedam particularia loca sacre scripture: sic manifestum est quod in pluribus locis sensus spiritualis est dignior: ex eo quod de altiori materia tractatur: sicut cum legitur de abraam. **secundum xxj. quod duos filios habuit etc.** Ad exponendum ab apostolo **Gal. liij. allegorice de duobus testamentis: ubi patet quod sensus allegoricus ille dignior est quam sensus historicus illi: scilicet idem patet de multis alijs. Si autem accipiamus sacra doctrina. put coprehendit sub se scias practicam: tunc etiam sensus litteralis et spiritualis duplici modo comparari possunt. scilicet vniuersaliter et particulariter ut dictum est. Si primo modo: tunc sensus litteralis et spiritualis eiusdem sunt dignitatis. Illa enim scia practica seu ars dignior est: que ad vltimum finem ordinatur: ut ciuilibus militari: ut in **i. Ethicorum.** Constat autem quod finis vltimus totius sacre doctrine in christu est practica: siue secundum sensum litteralem: siue secundum sensum spirituales: est vnus et idem. scilicet beatitudo eterna. Si autem comparentur secundo modo. scilicet secundum particularia loca: tunc manifestum est quod in quibusdam locis sensus spiritualis est dignior: tanquam propinquior vltimo fini: ut patet in multis preceptis ceremonialibus: sicut cum dicitur **Deu. xxv. Non ligabis os bonis triturantem in area fruges tuas: quod exponitur ab apostolo. **Cor. ix. spiritualiter ostendens quod sensus precepti illius litteralis modice vtilitatis est: de quo dicitur: Nunquid de bobus cura est deo: an propter nos vitas dicitur: et sic de multis alijs. Sunt etiam alie considerationes quibus sensus litteralis preeminet********

¶ net

¶ Additiones circa prologos

net sensibus spūalibus: quarum vna est ex pte extensionis. Sensus enim literalis extendit se ad quamlibet particulam sacre scripture: quilibet enim passus sacre scripture habet aliquem sensum literalem. Sensus vero spirituales non se extendunt ad sacram scripturam: prout patet ex dictis in secundo articulo. **Alia** vero consideratio est ex pte vniuersalitat. Sensus enim literalis comunior est seu vniuersalior: quia etiam rudes qui ad intelligibilia capienda non sunt idonei: per sensum literalem capiunt spiritalia: saltem sub similitudinibus coporalibus: prout in prima pte. q. i. ar. ix. Constat autem prout in i. Ethic. dicitur: quod bonum quanto vniuersalius tanto diuinius. **Ex** hac igitur triplici consideratione: quia sensus literalis ceteris sensibus simpliciter comparatus est dignior. potest quodammodo accipi tripliciter ratio ad commendationem huius postille. scilicet magistri Nicolai. **Prima** est ex pte sensus literalis qui ceteris modo predicto est dignior. **Hec** enim postilla inter alias que in comunem usum veniunt magis intendit literalem sensum: ceteris sensibus premissis seu valde modicum tactis: ut ipse dicit in prologo. **Secunda** ratio ex pte sue extensionis. **Fuerunt** enim aliqui postille solennes de ceteris singularibus vel particularibus libris diuine scripture: que se non extenderunt ad omnes libros: hec vero se extendit ad vtriusque testamentum nihil inde premissis. **Tertia** vero ratio ex pte sue vniuersalitat. **Hec** enim postilla saltem in his partibus hispanice: et ut credo Gallice comunior est ceteris citra Glosas ordinaria. **Ad** istam enim recurrit non solum theologi: sed etiam iuriste: et alij intellectum sacre scripture planum habere desiderantes: sed licet ex predictis etiam hec postilla simpliciter sit commendanda: sunt tamen alia tria quibus videtur saltem in aliquibus locis minus sufficere. **Primum** quod expositioes sanctorum in pluribus locis rationabiliter videtur postponere. proprie expositioni: et quibus etiam expositionibus hebreorum: quod est inconueniens: ut dictum fuit in quarto articulo supradicto: inter quos sanctos doctores plures videtur impugnare irritabilitate sancti Thome. quibus expresse quibus tacite: cuius sancti doctoris eloquia firmiter credo esse igne charitatis examinata: et naturalis rationis dictamine multipliciter purgata: a quo etiam sancto doctore ipse postillator multa frequenter accipit: licet eum non alleget nisi solum reprehendendo. **Secundum** quod in lingua hebraica ad quam pluribus recurrit non videtur fuisse sufficienter eruditus: quasi illam in puericia didicisset: sed de illa videtur habuisse notitiam quasi ab alijs in etate adulta mendicatio suffragio acquisita: quod multum refert in pluribus sacre scripture passibus: ut in suis locis patebit. **Tertium** quod ut ipse dicit in secundo prologo inter doctores hebraicos maxime inducit. **Ra. Sa.** qui inter eos rationabiliter ad declarationem sensus literalis ut asserit fuit locutus: cuius oppositum est apud hebreos: qui licet ipsum **Ra. Sa.** reputet solennem doctorem in thalmudicis: non tamen in his que pertinent ad fidei et sacre scripture expositionem: sed potius inter eos reputant maiores seu solenniores in huius expositionibus: quidam alij ut **Ra. Moyses. Egyptius. Serundineus. et Babi aben bacra:** et alij prout iam videbitur. ut igitur predicta et quedam alia elucecant: quod valde utile putat: considerans vniuersalitate huius postille ad quam etiam infideles quibus recurrit et multotiens non ut discant: sed potius ut reprehendant. **Raz** ut dicit magister in prologo: dissentientibus voluntatum moribus: dissentiens quoque sit animorum sensus: cogitanti ex celo diuine veritatis illam transcurrere: et vbi iuxta modum imbecillitatis nostre aliquid visum fuerit additione egeret: in marginibus supradaddere: postillamque ipsam cum additionibus tibi ut in prefatione dicebam donare: non tamen me putes ut corrigentem seu temerarie asserentem: quod absit: sed simpliciter tibi aliosque qui hoc legerint proponentem: diffinitionem tamen eorum que per me dicuntur: et ad probationem seu reprobationem humiliter ac euidenter relinquo determinationi sacrosancte matris ecclesie et cuiuscumque melius sentientis. **Cum** autem aliquam additionem huiusmodi legere volueris: oportet ut prius videas sententiam postillatoris in eodem loco supponit intelligendam: nec ignoreo quod non omnibus qui forsitan legerint hoc placebit opusculum: sed formido ut iuxta **Bernhardum** loquar me ob hanc rem multotiens fore indignationi obnoxium: et quod aliqui superfluis. aliqui iudicabunt presumptor. **Sed** cum non ut nonus expositio ausus fuerim mittere manu: nec quicquam post patres quod sit contra patres: quinimo pro patribus ut arbitror scripsi: sed potius modicum hoc quod videbis plano modo tradidi: profundorum mysteria hereticis bus relinquendo: cessat ut estimo presumptiois reatus. **Superfluitatis** etiam vitium incurrere me non credo: cum non tam intendissem

dissem sacram exponere litteram: quod iam multi maiorum nostrorum fecerunt: quibus de eadem loquendo sumere occasionem: tum ut senescentis etatis mee deuotionem excitarent: tum ut te ad studia nostra mouendo in aliquo adiuuarem: tum etiam quod tecum loqui delectabar: hanc materiam latinis vtiliusque intercolloquendum honestam vtilitatem putavi. **Si** quid tamen superfluitatis presumptioni sue: etsi ego non sentio: tu forsitan repereris. solent enim nonnunquam aliqua vitia preteritis spūalia a suis possessoribus ignorari: quod infirma clementia saluator dignetur ignoscere: tu vero tolera patienter: celum potius quam effectum considerans. **Hunc** autem ad questionem propositam veniamus respondendo ad argumenta. **Ad** primum dicendum: quod Aplos cum dicit: **Littera** occidit: spiritus autem viuificat: non intendit distinguere inter sensum literalem et spirituales de quibus hic agit: sed inter legem veterem que fuerat data in literis scriptis. scilicet in tabulis decalogi et in libris moisaice legis: et inter legem nouam que data fuit in spiritu sancto in cordibus. prout fuit propheta tunc **Diere. xxxi.** **Unde** lex veteris dicitur lex littere: et lex noua lex spiritus. et quod testamentus veteris cognitionem peccati dabat: ex qua augebatur conscientia occasione: sicut ex malicia humana: que semper nititur in veritatem: non autem dabat gratiam qua homo adiuuaretur ad implenda diuina precepta: idcirco dicitur: **Littera** occidit. scilicet lex que occasionaliter occidit modo predicto: sed lex noua que lex spiritus dicitur: viuificat: in quantum est lex gratie qua homo adiuuatur ad implenda diuina precepta. **Ad** secundum dicendum quod per sensum literalem non solum habet historia rerum. scilicet rerum gestarum: sed etiam que sunt agenda ut patet ex preceptis charitatis: in quibus secundum doctrinam christi tota lex pendet. **Similiter** per sensum literalem habent que sunt credenda: ut de unitate dei: **Deus. vi.** **Audi** israel deus tuus vnus est. **Et** de trinitate personarum: ut **Matth. xxviii.** **Baptistans** eos in nomine patris et filij et spiritus sancti. et sic de alijs ad fidem et spem pertinentibus: vnde secundum **Thomam** prima pte. q. i. ar. vii. in responsione ad primum ar. **Ribi** sub spūali sensu continetur fides dei necessarius: quod scriptura per literalem sensum alicui manifeste non tradat. **Et** est sententia **Augustini** de doctrina christiana. hec ille. **Unde** ex hoc quod in quibusdam locis sacre scripture sensus literalis solum gesta doctores non sequitur simpliciter quod per sensum literalem non habeant ea que sunt de necessitate salutis credenda: agenda: spectanda. **Ad** tertium dicendum quod fundamentum in spūalibus sepe dicitur esse nobilissimum seu dignius quam edificium. **Christus** enim qui ceteris suppositis ecclesie incorporabiliter dignior existit fundamentum dicitur: vnde **1. Cor. iij.** **Fundamentum** aliud nemo potest ponere preter id quod positum est: quod est christus iesus: quod dicitur secundum similitudinem: nam sicut fundamentum in coporalibus sustinet edificium et est prius eo: et ipso deficiente edificium tendit in ruinam: sic in edificio spiritali christus sustinet totum corpus ecclesie: et est prior eo dignitate et causalitate sine quo edificium ecclesiasticum enacuaretur. **Similiter** suo modo dicendum est de sensu literalis. scilicet est fundamentum. respectu aliorum sensuum secundum quandam similitudinem. nam sicut in edificio coporali fundamento sublato edificium tendit in ruinam: sic totus sensus spūalis sacre scripture rueret sensu literalis sublato: cum sensus spūalis de his que ad salutem pertinent fundari habeat in sensu literalis: ut dictum est. **Ad** quartum dicendum: quod in sacra scriptura multa traduntur pabolice seu metaphorice. scilicet sub similitudine rerum coporalium. **Et** hoc propter duo. primo propter necessitatem. scilicet propter vtilitatem: quod enim debilitas cognitionis nostre que a sensu habet initium: diuina intelligere non potest: nisi vortetate sacrorum valaminum circūuelata secundum **Dionysium** in i. de ecclesiasticis hierarchiis. **Idcirco** necesse est quod sub talibus similitudinibus diuina nobis tradantur: in quo etiam est quedam vtilitas ut. scilicet rudes qui ad capienda intelligibilia non sunt idonei saltem sub similitudinibus coporalibus spūalia proponantur. vnde **Saluator** **Matth. xiii.** postquam proposuit similitudinem dicens: **Exiit** qui seminat etc. postea discipulis ait: **Vobis** datum est nosse mysterium regni: ceteris autem in parabolis etc. **Unde** secundum **Thomam** in prima pte. q. i. ar. vlti. in responsione ad tertium ar. **In** talibus parabolicis locutionibus seu metaphorice: sensus parabolicus sub literalis continetur. **Cuius** ratio est: nam per voces significat aliquid proprie aliquid figuratiue: nec in talibus est sensus literalis ipsa figura: sed illud quod est figuratum: non est cum scriptura nominat dei brachium est literalis sensus: quasi in deo sit membrum huiusmodi coporale: sed illud quod per membrum significat. scilicet virtus operatiua. **Et** idem dicendum est cum dicitur deus descendere et huiusmodi: scias quod non est sensus literalis: quod deus moueatur: sed quod ad modum descendens operetur. **videntiam** suam rebus inferioribus applicando: et sic patet quod sensui literalis sacre scripture ex talibus locutionibus nunquam potest subesse falsum.

Ad Additiones circa prologos

Ad quintum sciendū: qd si liber sacre scripture de quo *Ecce h. v. v. dicit scripto* foris rōne sensus lralis qd dicit potētor. eo qd p voces imēdiate significat: r dicit scripto intus ppter sensum mysticū seu spūalem qui est latentior: nō tū ex h sequit qd sensus lralis sit minoris dignitatē vniuersaliter: s; solū particularit. s. vt illis locis seu passib; sacre scripture in quib; cōcurrūt duo sensus: vn; .s. spūalis. qd de altiori maria tractat seu vtiliori: r alt; lral qd tractat de reb; gest;: qd sūt minoris dignitatē: vt dictū fuit. s. **S** ex hac cōsideratiōe hē qd sensus lralis simpliciter loquēdo sit dignior: eo qd ei; noticia se extendit nō solū ad sapiētēs qui mystica intelligit: sed etiā ad rudes: in illud *Ro. i. Sapientib; r insipientib; debitor: s;.* **E**x qd manifeste sensus sacre scripture dicit intus et foris scriptus: etiā fm sensum lralē tū. **H**ā vt deductū fuit i tertio articulo hui; qstionis de his qd pntent ad sensum lralē quem dam sunt intimiora qd alia. **A**d sextū dicendū: qd sicut studiū humanarum scīar; incipit a pncipijs naturaliter notis: sic studiū sacre scripture recte ordinatū incipit ab articulis fidei diuinitus in sacra scriptura reuelatis qd fundant in sensu lrali sacre scripture. **E**x quib; articulis vna cum alijs in sacra scriptura traditis seu p verā r rectā rationem inuētis. pcedit ad alia que pbanda: sicut *Applūs. i. Cor. xv. ex resurrectione christi arguit resurrectionē cōmūne: r p istū. pcessum deuenit ad oīa qd in sacra theologia veraciter tradunt: que oīa reducunt ad sensum lralē ipsi; sacre scripture vt dictū est. **E**x qd pty qd studiū sacre scripture incipit ab intellectu sensus lrali ipsi; pmarie sumpto: r terminat in his qd in eadē sacra scriptura tradunt vel deducunt ex eis mō p dicto. **C**etera autē que ad sensum spūalē pntent fundari habēt in p dictis vt dictū est. **E**x qd bus pty excellentia sensus lralis in qstū in ea includunt circa cognitiōē diuinā que est p fidem: tam illa qd se habēt in alijs scientijs vt intellect; .s. pma pncipia: qd illa qd se habent vt scīa scz que deducunt a pncipijs: qd etiā illa que sunt de summis causis rerū qd pntent ad sapiētia: vt in. *ij. Ethic. Illud autē qd dicit: *Applūs Ro. i. Inuisibilia dei a creatura mundi p ea que facta sūt intellecta aspiciunt: ppter intelligunt de his que cognoscunt de deo p creaturas: vt philosphi cognouerunt: vñ ibidē dicit: *De nobis est dei manifestū est illis. r. **A**d septimū dicendū qd ex illa auctoritate *Breg. nō est intelligendū qd sensus lralis sacre scripture. s. qd ab auctore intēdit deficiat in aliquo loco: sicut vel falsum includat: vel qd penitus inutile. pūmū enī esset infirmare totā auctoritatē sacre scripture: vt *Aug. dicit. scdm qtra *Applūs sic dicentē: *Quēquā scripta sūt ad nostrā doctrinā scripta sunt: sed qd sensus lralis accept; a significatiōe qd voces significāt res qd deficiat in tali calu dicit *Breg. qd redendū est ad significatiōem qd res p voces significat aliud vltēr; significāt: qd pntent ad mysticā expositionē. **E**t in talib; sensus lralis pncipaliter intellect; ab auctore: nō est ille qd p significatiōē vocū pmarie intelligit: sed potius ille qui vltēr; p significatiōē rerū p voces significata rū habet. **C**ontingit autē hoc in sacra scriptura multipliciter. **P**rimo in locutionib; pabolicis: vt dictū fuit in responsione ad quartū argumentū. **I**tem cum scriptura loquēs de vno ad litterā transit ad aliud cui; est figura: vt pty in pma regula et vltima beati *Isid. que ponunt in scdo. plogo huius possibile. **I**tem cū aliqua historia fm significatiōē vocū tantū intellecta nō inducit aliquam instructionē in fide seu moribus vtilitātē: neq; etiā iducit ad aliquā honestatē i quersatiōe hūana. sed potius videt aliquā specie mali inducere sen approbare: et ideo in tali historia requirendus est necessario sensus fm mysticā significatiōē: ac cōmodus r vtilis ad aliquid p dicto. in pta illud *Esā. xlviij. Ego dñs docēs te vtilia. **E**t hoc insinuant verba *Breg. in p dicta auctoritate cū dicit: *Cum ordo hystorie fide dicit: *Historia enī sacra ordinat ad nostrā doctrinā cum aut in hoc fm significatiōē vocū deficiat: cōstat qd ordo hystorie deficiat: r sic sine dubitatione redeundū est ad spūales sensum modo p dicto: qui in talibus habendus est. p lrali: cuius exemplū habet. *ij. Regū. i. in historia de *Abisac adducera ad dauid in senectute sua: put *Micro. ibidē notabiliter exponit: vide ibi in additiōe scda: qui quidē defectus in sensu accepto fm significatiōē vocū tū sepe contingit in sacra scriptura modo p dicto. **U**nde in talib; locis recurrendum est ad auctoritatē beati *Breg. supradictā: qd valde attendenda est.******************

Copta cuiusdā lre qd dē determinationē p dicitē qstiois a qdam mgro i sacra pagina s ordie mio; auctori additionū fuit missa. **H**me pūl: qd et alter *Symeō* annosus: r famosus studio diuile legi: tuā emeritā senectutē obulisti qstī sacrificiū vespertinū: in quo forsan responsū accepisti a spiritu sancto

sancto: nō te videre mortē nisi prius additionibus declaratis declaratiōes litterales vtriusq; testamētī elucideres: qstī in te esset vena vite et in lumine tuo lumen illius videretur: idcirco tibi laus r honor in ecclesia sanctorum: vt ceteris sacram scripturam elucidantibus est cōcessus. **E**t quoniam alime presul: apcy: et pastor: speculum r agalma luciforme penalis introductio tui operis additiones nominati: ad manū mei pauperis fratris minoris suspirantis fama primo: secundū scriptura peruenit: in quo cernens mentis tue rectitudinem complantam ramusculo bone nature legis: quā intersegit *Paulus* ad thesaurizandum patribus filijs: nec minus terminū questiois qd querit tua ingeniosa solertia dignitates litteralis intelligentie abundare alijs sacre scripture sensib; p cuius parte cōtra octo ratiōibus *Achilleis* fundamentū veritatis agitasti nō modicū firmitatem eiusdem solidando: in eo honoris virtuti debiti decisionem assignando sub numero senario: in quibus omnibus r si magna exuberat vtilitas: attamē non ingeniosa subtilitas mentez reficit eleuatā: non fatiat tue questiois determinatio affirmatiua cum sua determinatio oppositū cōcludat: quoniam sicut adozatio imaginis nō ppter imaginem: sed imaginatū fit: sic reuerentia et honor: littere ppter spiritum: r ppter qd vnūquodq; r illud potius. **H**onor enim r reuerētia trāsit in posthorū nō vna aurea manna plena: virga r tabule propter arca; fedoris: sed arca ppter talia reuerēda erat. **Q**uid interiora nisi spiritualis intelligentia. **Q**uid arca nisi littera pspēctā. **Q**uid ad hoc distinctū egebiellica visio manifestat: cū pulchrius ista depingit sub metaphora rote in medio rote: rota in medio rote: littera grē in lra legis: quibus nō cōcedit vitā sed spūalem intelligentiā: cū subiungit: *Et spiritus vite erat in rotis. hec enī est vera vita: quā verbū vite cecitati iudice predicauit. cū dixit: *Scrutamini scripturas r. nō satiat etiā primū decisionis: nec secundū nec tertū nec quartū nec quintū: ponit sextū vbi agit de cōparatiōe sensus litteralis ad mysticū sensum: inter qd comparatio nō est possibilis. ppter gradus diuersarū speciez: extra qd nō cōtingit comparatio ppter intensionē gradualem specificē nature. **Q**uare ex his dependenter fallit moriūū triplicis cōsideratiōis: qua sensus lralis alijs sensib; simpliciter comparatus ē dignior. scz ex parte extēsiōis: fallit istud cum cuncta sacra eloquia plena sunt dominicis sacramentis: hāc longiorē extēsiōnē spūs supra litterā cognouit *Paulus* cū dixit: *Omnia in figura illis continebāt: nō solū scripta: s; etiā qd cū modo alio tradita: r ppter hoc etiā fallit scdm. s. ex pte vniuersalitatis: qm quato aliq; vniuersalius tāto cōdicabilius. sensus aut litteralis ppter suā limitationē p doctores famosos: r signanter p doctore irrefragabilē est incōmunicabilis. nō enī diuiditur sed bene mysticus multiplicat. **E**t ponā multiplicatiōnem doctozis: qm inquit: aut refert mores: aut fidem: primo mō tropologicus: secūdo dupliciter: qm vel fidē deitatis: vel humanitatis. **S**i deitatis: anagogic;. **S**i humanitatis: allegoric;. **T**ertū autē etiā fallit: quoniam dignitas istorū sensu attendit pnes maiorē vtilitatē: que cōsequit ratiō certitudinem: in qstū est ex se. nō enī certitudo spūalis intelligentie est speculationis: sicut litteralis intelligentie: sed est certitudo experientie r fm affectū: r p modū gustus: p rationē et testimoniū spūs sancti: ex quibus nō confurgit ratio commendatiōis possibile doctozis *Nicolai*: sed confidendo de tui benigna cōditione: cui me deuoto cōmendo: estimo rōnē sue cōmēdatiōis p surgere ex oppositis adiectiuis: quib; *Nicolaū* tam imerite reprehēdere niteris. **C**ōmēdatē enī quis ex pūo ope: qre sentētiās doctoz postposuit qstī impntētes: vt auctorizaret opus suum ecclesie doctozibus a qua non deuiauit **H**ec probas: qd dicit verba sancti *Tho. esse igne charitatis examinata: cum in pluribus suis determinationibus sunt impugnata p plures ingeniosos theologos viros admirabiles: qui in corpore scripserint nescio: deus scit. **C**ōmēdatur secundo: et si non a ppietate sermonis hebraic; que non in lacte su rir: s; a veritate sententię: circa quā nō errauit immiscendo illam habitū theologico qui illum lactauit. **C**ōmēdatur tertio in eo: qd inter omnes doctores hebraicos. *Ra. Sa. elegit: quoniam inter omnes illum meliorem theologum inuenit. **I**ta sic indigesta tue digeste prudentie alme presul scribo calamo breuissimo: comedās tue ingeniose scēe defect; calami ignari: attamē deo teste tibi nūc plusq; viuētī in seculo afficio: cū inter mortales sis nūc virtuosior: r tui reuerētia esset mihi opus tuū assidua diligētia si occurrisset mihi sua presentia: viue cū gratia: vt viuas semp in gloria.*****

✠ Copia

¶ Additiones circa prologos

Copia responsionis ad predictam epistolam. **E**rad de religiois vir frater et amice charissime lras tuas me recepisse recognosco: in quaz exordio me aliter Symeonem vocas: cui in nullo me credo assimilari: nisi in senecta vtiā vberti. **S**z illa rē pcessu aliqñ aspecto: te poti' vocare possem aliter fama rīnū. oleū enī laudis cū vino reprehēsiōis artificiose sat' artulisti. **D**e vtraqz aut materia plusqz casus req̄reret credo te artulisse. **N**ō enī talē ac tñ me sentio: q̄lē me scripsisti: nec di cta mea de quib' agit: in q̄tū ingenij mei modul' intelligere valet rēphēsiōe tua p̄digna repio. **S**i tñ sūt libēter correctio nē recipiā. **N**ō eī vanū nomē acq̄rere: sz x̄tate inq̄rere p̄posi ti mei ē. **S**z p̄ h̄lati' discurredo: q̄tū ad p̄mū tuū beniuolū erga p̄sonā meā affectū a q̄ h̄mōi oleū emanasse p̄cerno: gra tū habeo: et gra' retributiōe estimo esse p̄dignū. **D**e secūdo x̄o amplector libenter effectū. **F**errū enī ferro acut' et p̄tra rīoz solutionib' veritas magis elucescit. **D**ecreui aut p̄ sin gula argumenta tua discurrere: et omni r̄hetoz flore depōsi to verbis planis quib' in sc̄az inuestigatiōib' vti solemus: singulis puri mihi videbif respōdere: obiectina verba tua re petendo in locis suis: vt omī cōfusione semota: singuloz ve ritas apertius innotescat. **D**icis enī p̄mo de q̄stīōe mea i ge nerali sic: **I**n quib' om̄ib' et si magna exuberat vtilitas: nō ingeniosa subtilitas mentē reficit eleuatā. **C**irca q̄d nō mo dicū de tua discretiōe admiror. verba enī q̄ in sacre scripture expositiōib' magnā exuberāt vtilitatē: q̄d si nō reficiāt men tem eleuatā. **Q**uidā enī p̄phetaz scripsit: **E**go dñs docens te vtilia. **U**n nō dixit subtilia seu ingeniosa: talia enī q̄ vt di cis mentē eleuatā reficiūt: si p̄tra vtilia distinguant: poti' p̄ti nere vident' ad alta sape q̄ ad sobrietatē. **C**onsequēter di cis q̄ nō satiat de q̄stionis determinatio affirmatiua ē. **E**x q̄ videt' q̄ nō vidisti: vel forte nō attēte p̄siderasti determinati onē meā specialiter in sexto articulo respōsali: vbi manifeste habet' q̄ decisio seu determinatio mea nō fuit affirmatiua sim pliciter sz distinctiua. **S**ūt enī ibi tres distinctiōes: fm quaz vnā sensus lralis p̄minet: fm aliā x̄o est equalis dignitatē: et fm aliā etiā minoris dignitatē. **Q**z sensus spiritualis. **C**ō sequenter dicis q̄ reuerentia et honoz littere ē: p̄pter spiritū qz p̄pter q̄d vniquodqz et illud magis. i. posterior. **E**x quo conaris cōcludere q̄ sensus lralis honozat' p̄pter spiritū: ad quod deducis exemplum de arca federis cui honoz debebat' p̄pter contēta in ea: et nō ecōtra. **F**rater mi charissime mihi videf de hic inuoluisse sententias. **S**i enī p̄ hoc q̄ dicis litte ra: intelligis characteres in tabulis expressos: et p̄ spiritū in telligis sensum p̄ eos signatū vtiqz p̄cedif tibi: sz nihil facis cōtra me argumētando. **N**ā sensus lralis est q̄ p̄mo p̄ lram intelligitur: et ideo secūdo ei debet' honoz: et potius q̄ litte re materiali. **S**i aut' p̄ hoc q̄ dicis littera: intelligis sensū lit teralem: et p̄ spiritū sensum mysticū seu spiritualem: sic distin guendū est. **N**am in quibusdā locis sacre scripture: vt in hi storialibus veteris testamenti seu cerimonialib' et huiusmo di: dignior est sensus mysticus q̄ literalis vt in sexto articu lo respōsali questionis p̄dicte fuit ostensuz: et in talib' potest habere locum exemplū predictū de arca federis. **I**n alijs x̄o locis vbi sensus literalis solus fm Aug'. inquirif exemplū predictū nullum videf habere locū: vt patet in materia pro pria de qua loqueris. in tabulis enī testamēti que in arca fe deris concludēbant: nihil aliud continēbat nisi p̄cepta de calogi: que quidem p̄cepta nō exponūtur principaliter seu cōmuniter: nisi fm sensum lralem: ad quez omnes expositio nes eoz quātūcūqz multiplices reducunt'. **C**ōsequenter deducis visionem **E**cceh̄leis de rota in medio rote ad tuum p̄positum ostendendū: quod manifeste videf non valere. **S**i enī hanc visionē allegas fm litteralem sensum interroga ma gistrū **N**icolaū qui literalē sensum maxime sequitur: et dicet tibi q̄ p̄ quaternū numerū animalū et rotarū in visione **e**ce h̄leis: intelligif quaternarius regnoz succedentiū. i. **C**halde ozū: **P**ersaz: **S**ecoz et **R**omanoz. et sic auctoritas tua fm literalē sensum nihil facit contra me. **S**i autem eam allegas fm sensū spūalē: vide **B**reg. q̄ h̄ac visionē i **D**omel. suis sup **E**cceh̄. elegāter exposuit. q̄ rotā in medio rote nouū testamētū in medio veter' exposuit. **C**ōstat aut' q̄d i vtroqz testamēto et p̄ p̄ns vtraqz rotā iuenif sensus lralis et spūalis. **S**z dicis lz in vtroqz testamēto iuenif sensus lralis et spūalis: vita tñ nō p̄cedif nisi spūali itelligētie: cū s̄dit'. **E**t spūs vite erat i rot'. **A**udi rogo si p̄ spiritualem intelligentiā solum intellige res spūalem sensum seu mysticum ex cluso sensu literalē ma nifeste deuiare a veritate sacre scripture. **C**onstat enim q̄ omnia

omnia que de necessitate salutis tradunt' credenda seu agen da in sacra scriptura: sub sensu literalē reperunt'. **M**ysteriū enim summe trinitatis et vnitatis: quod inter credenda sum mū tenet locum: in auctoritatibus sacre scripture fm sensum literalē intellectis fundat'. **U**nde **A**ug'. tractans de ordine seruando eū de trinitate agit in. iiii. lib. de trinitate sic dicit: p̄mo cōtra auctoritates sacraz scripturarū: vtruz fides ita se habeat demonstrandum est: deinde aduersus garrulos et. **C**ōstat aut' q̄ auctoritates sacraz scripturarū: que nos ob ligant ad credendū in mysteriū sancte trinitatis sūt ille: que fm sensum literalē hoc dicit: tantūmodo enī a talib' sumif efficax argumentum fm eundē **A**ug'. d. doctrina christiana. **U**n omnia testimonia que a m̄gro in. i. di. ij. ad h̄ mysteriū fun dandū deducunt: intelligunt' fm sensum literalē: vt ibidē em patet. **D**e mysterio aut' incarnationis verbi: in culus agnitio ne vita eterna p̄sistit. **U**nde: **D**ec ē vita eterna vt cognoscāt te deum: et que misisti filiū tuum et. manifestū est q̄ oia circa hoc de necessitate salutis credenda: in sensu lrali p̄ncipaliter tradunt': vt cum de incarnatiōe dicit'. **V**erbi caro factuz est: q̄d fm sensum lralem incarnationē verā significat. **E**t euz de morte dicitur: **C**lamans voce magna exspirauit: et sic de alijs circa hūanitatē christi credendis. que oia in sensu lrali inue niunt'. **I**dem de creatione mundi et alijs articulis fidei: q̄ no bis p̄ponunt' credendi: qui omnes sub sensu literalē inue niunt': et ideo habet vim interlocutoriaz: vt dicit' est. **D**e his x̄o que agenda sunt de necessitate salutis solum accipio illa duo manifesta: in quibus tota lex pendet et prophete: fm te stimonium saluatoris. i. **D**iliges dominū deum tuum ex toto corde et. **E**t diliges proximū tuum sicut teipsum. ista enī mā data non habent nisi sensum literalē. **N**on enī hoc loco res significat' p̄ vocē deus: seu p̄ h̄ac vocē. p̄ximuz et p̄ h̄ac vocē diliges: vltorius alias res significat': a quibus rebus signi ficatus sensus alius accipiat': vt est manifestuz. **E**t attende q̄ nō solum predicta que de necessitate salutis sunt agenda: sed etiam illa que ad statū p̄fectionis pertinent et que vt consilia dantur habent' p̄ sensum literalē. vt cum dicit': **S**i vis p̄fe ctus esse vade et vende omnia que habes et da pauperibus. **I**n quibus verbis fm sensum literalē intellectis: intelligi tur omnia illa que ad statum perfectionis p̄tinent vt est mani festum. **I**tem doctrina sacramentoz ecclesie quib' gratia iu stificans datur seu augetur: **Q**uero p̄ quem sensum dat' no bis in scripturis: per literalē seu mysticū nō est dubitabi tale q̄ p̄ literalē. **C**um enim dicit': **Q**ui crediderit et ba ptizatus ē. fm sensum literalē in situo sacramenti baptis mi intelligitur. **S**imiliter cū dicitur: **C**aro mea vere est cib': et qui manducat meā carnē et. fm sensum literalē dicit' hu iusmodi habet' virt' seu efficaciam sacramenti eucharistie. **S**i militer p̄ sensū literalē h̄mōi dicit': **C**onfitemini alterutrum peccata vestra sacramentū penitētie intelligimus. **Q**uis er go sane mentis audeat dicere: q̄ in sensu lrali nō est spūs vi te: et in eo omnia credenda et agenda ad vitā spiritualet p̄tinentia tradant'. **S**ed forte dices: q̄ omnia p̄dicta etiam habent' in sensu mystico. nam p̄ sensum allegoricū habent' ea que sūt credenda: et per tropologicū que sunt agenda et. **Q**uid q̄d dicendū q̄ nihil sub sensu spūali cōtinet' fidel' vel morib' ne cessariū: q̄d scriptura alicui per literalē sensum nō manifeste tradat'. **U**nde **A**ug'. ad **V**incētium donatistam. **Q**uis aut' non impudētissime nitatur aliqd in allegoria positū p̄ se ad ducere: nisi habeat etiā manifesta testimonia quoz lumine il lustrentur obscura? **S**ed vltorius de sensu mystico vider' di cere sic: **D**ec enī est vera vita: quā verbū vite cecitati iudatice p̄dicauit: eū dixit: **S**crutamini scripturas in quibus puratis vos vitā eternā habere: per hec tua verba sentio te estima re: q̄ per scrutiniū scripturarum a christo p̄ceptū iudeis: intelligif eis mā dare vt de sacris litteris educerēt seu extra berēt sensū spūalē seu mysticū: q̄d salua pace dixerim nullaz cōtinet' x̄tate. **A**udeo tibi dicere frater: **S**crutare oia sacra eūgēlia dei: et nō reperies x̄pm allegasse auctoritatē aliquā sacre scripture vel discipulis erudiendis. aut iudeis cōtradī centibus: seu etiam diabolo tentanti nisi sub sensu literalē in tellectā. **U**n et magister **N**icolaus h̄ recte considerās in tota postilla sua ve. testa. vbi occurrit aliquis textus allegatus i nouo a christo vel a discipulis semp exponit eū fm sensū lit teralem: intantū q̄ etiā illud **P**s. **L**apidē que reprobaucrēt edificātes: hic faci' ē in caput anguliz: exponit itelligendum esse fm sensū lralem de x̄po: eo q̄ x̄ps iudeis illū textū de se ip̄o allegauit. **S**imilr omnes auctes ve. re. quas **A**pos. alle gat ad **H**eb. i. ad probādam diuinitatē christi et alia eius my/ steria

¶ Additiones circa prologos

steria conat eos reducere ad sensum litteralem quantumcumque prima facie habeant aliam apparentiam: quod est necessarium: ad hoc quod sunt effectus ad concludendum intentum: et sic in locis alijs quibuscumque totius postille. Ex quo concluditur contra te, ipsos enim sensus mandabat christus scrutari: de quibus ipse quotidie dicebat: predicabat seu disputabat: qui sunt tantummodo literales: ut dictum est: et ideo illud verbum christi: **Scrutamini scripturas** quod per te allegas: secundum magistrum predictum: exponit de mysterijs christi que in sacris scripturis intellectus reperiunt. Dixit enim super predicto verbo, scilicet scrutamini scripturas: **Job. v. sic scriptura ve. test. designat tempus aduentus eius: Sen. penulti. Non auferetur sceptrum de iuda re. et Dan. ix. ubi determinat aduentus sancti sanctoꝝ sub numero certo hebdomadarum. Determinat etiam locum natiuitatis. Mich. v. Et tu bethleem. Determinat etiam modum nascendi: **Esa. vij. Ecce virgo concipiet. Et modum conuersandi Zacharie. ix. Ecce rex tuus uenit tibi. Et modum moriendi. Esa. liij. Sicut onis ad occisionem ducet re. Et breuiter omnia christi mysteria in ve. test. inueniunt expressa et in christo completa. hec ille. Costat autem quod omnes auctores predicti allegare per postillatores secundum sensum litteralem predicta mysteria significant. Et sic patet quod cum dicitur: **Scrutamini scripturas: referendum est ad sensum litteralem quod est intentum: sed forte dices quod sensus litteralis non indiget scrutinio: cum ex significatis per uocem accipit: et sic statim offert se intellectui cum modico scrutinio seu rationis indagine: unde hoc superfluum uideretur cecitari iudaeis christum predicasse: Scrutamini scripturas: cum ipsi de hoc sensu satis edocti fuissent. Ad hoc frater mihi non sic. Sensus enim litteralis sacre scripture licet ex significatis per uocem accipitur: ut dicitur: multi tamen in eius intentione uel acquisitione errauerunt tam in ue. test. in nouo testamento. Cuius ratio est: nam sicut de uis domini que sunt eius precepta seu consilia legitur per prophetam. **Rece sunt uie domini: et iusti ambulabunt in eis: preuaricatores autem corruerunt in eis sic in sensu litterali contingit. s. q. licet sit rectus. i. planior: et iusti. i. habentes lumen fidei: ambulabunt in eis. s. intentionis et significatis per sensum litteralem fide adherendo: preuaricatores tamen. s. carentes huiusmodi lumine. s. fidei corruerunt in eis. In ue. testa. iudei christo contemporanei circa huiusmodi sensum litteralem multipliciter errabant. sicut et moderni priorum suorum errorum sequentes ut in multis locis euangelij patet. Unde in preceptis decalogi que sunt principalia inter legum precepta intantum errabant: quod per precepta de obseruatione sabbati intelligebant prohiberi ad frangendum quod in sabbato proximum suum curaret: quod est inhumanum: de quo disputabat eos christus ostendens quod licet in sabbatis deservire dicitur: **Quis ex uobis quod habet uinam ouem et si ceciderit in sabbatis re. Similiter in homicidio non intelligebant prohiberi nisi occisione corporis humani: quod apperuit dominus sensus asserens omnem iniquum mortuum ad nocendum fratri in homicidij genere debere copulari. Hoc idem declarat Aug. contra Faustinum de omnibus illis de quibus dicitur in euangelio: **Audistis: quod dicitur antiquis. Errabant etiam circa principium de honoratione parentum irritum facientes dei mandatum. propter traditionem suam ut testificatur Matth. xv. et Mar. vij. Quia ratione ostendit de eis dictum fuisse per **Esa. Populus hic labijs me honorat re. Sup. quo et alijs erroribus quibus adhererant in sensu litterali sacre scripture deficientes de eis ibidem concludit: **Eccis sunt duces cecorum. In cecitas uita que christus reprobabat circa falsum intellectum sensus litteralis consistit. per quod etiam hoc per predictas auctoritates ue. test. quod postillatores allegauit super illud uerbum. **Scrutamini scripturas que quidem auctoritates secundum uerum sensum litteralem mysteria christi significant: ut supra dictum est: que quidem sensum litteralem iudei multum facie pervertentes ueritate fidei per eas expressas non uerent negare. Unde recte eis dicitur: **Scrutamini scripturas. i. diligenter attendite uerum sensum litteralem in eis contentum. Item attendendum quod in predictis erroribus periculosior erat error circa cognitionem christi circa quam principalissime se habebat. Testat enim Lucas: quod cum eis semel in synagoga illud **Esa. Spiritus domini super me: propter quod uinxit me euangelizare pauperibus re. exponeret de seipso fuisse dictum finaliter: elegerunt illum extra ciuitatem ut precipitarent eum. merito igitur talibus christus dicebat: **Scrutamini scripturas: quod si tallum scripturarum sensum litteralem uerum habuissent: testimonium uerum inuenissent de christo: Et idem ibi dicitur: **Ille sunt qui testimonium perhibent de me. testimonium autem a sacra scriptura non habent certum nisi ex sensu litterali: ut Aug. in multis locis testat. Idem per quod in nouo testamento. **Ad si Arris uerum litterarum sensum habuisset huius dicitur: **Ego et pater unum sumus: hanc autem unitatem intelligendo in diuina natura. sicut illi dicitur: **Pater maior me est: uerum intellectum habuisset intelligendo maioritatem respectu nature assumptae: non corruisset in heresim suam********************************

sim suam damnata: sed quod predicta aliter intellexit ad frangendum quod catholicis spiritus sancto illuminati intellexerunt: lapsus est in laqueum. Et sic patet: quod circa uerum intellectum litteralem euangelij predicti error consistit: et sic intelligendum est de alijs: ex quibus patet intentum. **¶ Alteri dicit quod non sariat te primam decisionem mee: nec secundam: nec tertiam: nec quartam: nec quintam. Circa quod si ostendit sensum ratione tue insatietat: forte satisfieret tibi: sed quod permittit assignare rationem: nullam tibi do rationem. nisi quod cauendum est ab insatiabilitate cordis que in sacris scripturis reprobat. Circa sextum: quod ibi declarasti mentem tuam: merito respondendum est tibi. Dicitur enim primo quod inter sensum litteralem et mysticum non est possibilitas comparatio: quod ualde irrationabiliter dictum reputo: Tu quod tu ipse predictos sensus comparas ad inuicem. asseris enim quod sensus mysticus est dignior: et per consequens sunt comparabiles per te: Tu quod nullus rationabiliter negare posset creatorem esse digniorem creatura. Distinctio autem inter creatorem et creaturam excedit quacumque distantiam inter res creatas: ut est manifestum: Tu etiam quod isti duo sensus de quibus agimus sunt species sub genere expositionis sacre scripture contentae: ut patet per omnes doctores de his loquentes ut Beda Aug. et alios. Nihil enim prohibet quod sic dicimus specie humanam esse digniorem brutali seu irrationali: sic quod unus sensus sacra scriptura exponendi sit altero dignior. Consequenter quod dixerat in conclusione quod sensus litteralis esset dignior ex parte extensionis: eo quod que libet propositio sacre scripture habet sensum litteralem uerum. Sensus uero mysticus non se extendit ad totam sacra scripturam: contra quos dicitur sic: **Fallit istud cum cetera sacra eloquia plena sint diuicis sacramentis: huius uideris inuolueri sententias per acceptationem huius dicitur sacramentum. si enim accipies sacramentum proprie ut significet sacramentum noue legis et etiam ueteris: sic falsus assumeres. multa enim sunt eloquia diuina in quibus nulla sit mentio de sacramentis: in quibus sensu talia eloquia sumantur. Si autem per sacramentum intelligas sacrum secretum ut per intelligas sensus mysticus: sic etiam assumeres falsum. Ostensum est enim in secundo articulo questionis de qua agitur quod sunt multa in sacra scriptura in quibus solus sensus litteralis est querendus: et est scilicet Aug. super **Sen. ad frangendum. si autem per sacramentum intelligas quacumque sacramentum doctrinam: sic uerum dicitur sed nihil facit contra me: quia in illis passibus in quibus solus sensus litteralis querendus est: sunt multa sacra documenta de fide seu moribus prout eductum fuit supra: et sic patet quod extensio sensus litteralis stat in suo vigore sed ad probationem sui assumpti. s. quod sensus mysticus extendant ad totam sacra scripturam sic allegas. Hanc extensionem spiritus supra litterarum cognouit Paulus cum dixit: **Quia in figuris ostendebant illis: non solum scripta sed etiam quicquid alio modo tradita. De auctoritate Pauli si bene attendas nihil facit contra me: loquitur enim ibi de gestis populi israel sub antiquo testamento ueritatis quorum uita erat. prophetica. Unde narratis in eodem capitulo: quibusdam eorum gestis: tam in transitu maris quam sub nube et huiusmodi. concludit: **Hec autem omnia ostendebant illis in figura. Ad enim dixit solum omnia contingebat: sed cum hac additio: **Hec autem omnia: ut ostenderet se de illis et similibus tantummodo loqui. Similiter non dicitur quod omnia dicebant illis in figura: sed ostendebat: in quo manifeste ostendit quod loquitur de gestis ostendebat: non autem reuelatis seu preceptis eiusdem. Nihil quod dicitur in ueteri lege: **Audi israel deus tuus unus est. ostendebat eis in figura. uel quod dicitur: **Diligens dominum deum tuum ex toto corde tuo et huiusmodi: et sic de similibus. Absit: ibi enim solus litteralis sensus est querendus secundum inuicem Aug. Et ex hac consideratione clari patet prementia sensus litteralis secundum extensionem. extendit enim se ad auctoritates notabiliores et excellentiores sacre scripture de quibus dictum est. s. in quibus auctoritatibus mysticus sensus non habet locum. Consequenter dicitur quod sensus litteralis non est uniuersalior: quia quanto aliquid est uniuersalior tanto comunicabilior: sed sensus litteralis propter suam limitationem et signanter per doctorem irrefragabilem est incomunicabilior: eo quod non diuiditur: sed bene mysticus multiplicatur. Attende frater rogo: si comparas sensus sacre scripture ad inuicem secundum eorum limitationem ad materias de quibus agunt: manifestum est: quod quilibet sensus mysticus limitatur ad certam materiam. Tropologicus enim sensus solum agit de agendis secundum mores. Allegoricus uero de recondendis. Anagogicus de sperandis. Sensus autem litteralis de singularibus dicitur: et etiam de istis gestis manifeste tractat. Hec credo quod doctor irrefragabilis huius oppositum asserat: et sic comparatio tua potest fieri per me. Sic si attendisti uniuersalitatem quam attribuo sensui litterali satis manifesta est: consistit autem in hoc quod non solum litterari seu sapientes: sed etiam rudes: quod ad intelligibilitatem capienda non sunt idonei: tamen per sensum litteralem capiunt spiritualia: saltem sub similitudinibus corporalibus: iuxta illud **Apostolus: Sapientibus******************

¶ Additiones circa prologos

Sapientib⁹ & insipientib⁹ debito: sum: unde ex parte huius
vniuersalitatis sensus litteralis manifestam habet peminē-
tiaz. In hoc autem quod obijcis de incommunicabilitate: si
sic opinaris a veritate deuias manifeste. **C**omunicat enī sen-
sus lralis cuilibet ppositioni sacre scripture vt dictuz est: et
sterū in multis locis vnus passus habet multiplicē expositi-
onem litteralem: put fuit ostensum in tertio articulo questio-
nis. Est etiā sensus lralis abyssus multa ppter magnas dif-
ficultates i ea cōtentas: circa ea que ad fidem & mores perti-
nent. **N**ec mirandū: nam scientiarū humanarū libris in qui-
bus solus sensus litteralis ē inquirendus: q̄ p̄fina cōmēta
sunt: & plures expositiones seu scripta. **S**imiliter & multipli-
ces questionēs ad mentem auctoꝝ intelligendam seu eluci-
dandā: vt patz in **P**hysic⁹: **M**etaphysic⁹ & **E**thic⁹. **S**imilit⁹
in facultatib⁹ vtriusq; iuris & hmoi: in quib⁹ nec in textu nec
in glo. est sensus nisi litteralis. **S**i igit in illis in quibus so-
lum illa tractantur: que in lumine naturali rationis cogno-
sci p̄nt: tot multiplicitates cōmentoz: varietatesq; questionū
et expositionū & hmoi circa sensum litteralē inueniūf: quāto
magis in scriptura diuina vbi agit de his que supernaturali
lumine tantūmodo cognoscunt inueniri possunt multiplices
sensus litterales seu expositiones questioēs & hmoi. **N**ec cre-
do te latere: q̄ sensus lralis diuidit in tres spēs fm **A**ug⁹.
in libro de vii. cre. s. in historiā. etymologicā: & anagogicā
vt in tertio articulo exposui. **S**imiliter & septē clauēs seu re-
gule quas **I**sid⁹. tradit in libro de sum. bo. que in prologo a
a postillatoꝝ ponunt nō sunt nisi quedā species sensus litte-
ralis vt patet intelligēti. **E**x quibus manifeste patet: q̄ sen-
sus litteralis est cōmunicabilis & multiplicabilis. **D**icis enī
cōsequenter q̄ dignitas istoꝝ sensuum attendit penes maio-
rem vtilitatē q̄ cōsequit maiorē certitudinē: qd̄ tibi concedo
put in questione p̄dicta largius est deductū: sed qd̄ subiu-
gis. q̄ certitudo spūalis intelligentie nō est speculationis sē
litteralis intelligentie: sed est certitudo experientie & fm effe-
ctum & p̄ modū gustus: p̄ inspirationē & testimoniū spūsan-
cti: hic manifeste inuoluit sentētias. **A**tribuis enim sensui
spūali seu mystico qd̄ in homine spūali hz locus. nō enim de
ratione sensus spūalis seu mystici est: vt det grām enim intel-
ligenti seu inueniēti: nec etiā est necessariū: q̄ habens verū
sensum mysticū seu spirituale sacre scripture sit i gratia gra-
tificante. **S**ufficit enī ad sensum spirituale seu mysticum recte
inueniendū seu habendū: habere seu p̄cipare donum pro-
phetie: seu donū interpretatiōis sermonū: q̄ licet sint grē: tñ
sunt gratis date tñ: & sic certitudo illa quaz dicis p̄ modum
gustus p̄tinet ad donū sapiētie: fm q̄ spūalis homo iudicat
oīa etiā. p̄fūda dei. **E**x hoc dicto tuo etiam sequerē q̄ nul-
lus haberet certitudinē alicui⁹ sensus mystici seu spūalis sa-
cre scripture nisi existens in gratia. **E**t cum nemo sciat de le-
ge cōmuni: vtrum sit dignus amore vel odio: sequit q̄ nul-
lus sciret se habere talem certitudinē p̄dicti sensus mystici s̄
lege cōmuni qd̄ esset valde inconsonū rationi. **C**onsequen-
ter dicis q̄ nō probo verba sancti **T**ho. esse igne charitatis
examinata: si bene attendisti verba mea: sic dixi: **C**redo ver-
ba sancti **T**ho. esse igne charitatis examinata. vñ de creduli-
tate mea nō requirit aliud testimoniū: nisi q̄ in dictis & i scri-
ptis meis semp sequor: istū sanctum doctozem vtiq; digne et
sufficenter: nec ignoro q̄ dicta sua i pluribus sunt impugna-
ta p̄ plures ingeniosos theologos viros admirabiles: vt di-
cis: nec ex hoc impedit mea credulitas seu p̄secutio. **T**uz qz
sepe cōtingit doctrinas veras impugnari: tā in theologicis
quoz p̄ncipiū positū est in signū cui cōtradicef: q̄ i p̄p̄athe-
ticis. **T**ū qz illa in quib⁹ tradicef nō referūt vt firmiter cre-
do ad expositionē alicuius passus sacre scripture an sic vel
aliter teneat: & ideo talia apud me qui s̄ solo vero intellectu
sacre scripture & diuine curo magis sunt curiosa q̄ fructuo-
sa: vnde & **A**plūs de similibus dicit: q̄ questionē magis pre-
stant q̄ edificatiōez &c. **A**ltimo cōmendat magistrū **N**ic-
colāū: eo q̄ sententias sanctoz doctozū proprie sentētie post
posuit vt auctozicaret opus suum: & si simpliciter illū cōmen-
daret recte vtiq; faceres. **C**ōmendādus enī est q̄ tanto stu-
dio & labore sacra sc̄pturā exposuit sub plano & suauī stilo: s̄
miro: te ex hoc illuz cōmendasse q̄ sententias suas dict⁹ san-
ctoꝝ p̄posuit vt ais ad auctozicandū opus suum: cū huic
cōmendationi nō solum sacra scriptura repugnet. **R**egit enī
Non qui seipsum cōmendat ille p̄batus est. ij. **C**oz. r. et ali-
bi: **L**audet te os alienum nō tuū: **P**rouerb. xxvij. hoc etiam
p̄p̄hica doctrina suadet. **S**it enim p̄bus: **L**audamus seip̄os
vituperantes. **S**ecūdo per oppositum seipsum laudare seu
alij

alij preponere nō est cōmendabile: presertim cuz postillatoꝝ
de quo loquimur vt ordinis minorū dignus p̄fessor humilita-
tem nō presumptionem sequi estimandus est: magna enim de
se sentire hi qui mollibus vestiunt in domibus regū esse con-
sueuerūt. **N**ec enī adduci possum: vt credā q̄ post ponere sen-
tentiā sancti **H**ierony. vel alicuius sancti doctozis dicto. **R**a.
Sa. presertim vbi ratio nō suadet cōmēdatione reputes di-
gnum. **L**auda ergo eum in quo laudandus est: in recta vide-
licet intentione: quā credo eum habuisse: et p̄pter laborē ma-
gnum quē sustinuisse dubium nō est: vt sacram scripturam ex-
poneret & pro maiori parte recte: nō autē ex eo q̄ a sanctoꝝ
doctozum interdum expositionibus indēbite deuiavit. **S**ecū-
do **X**o cōmendans postillatoꝝ ex hoc q̄ per habitū theolo-
gicum veritatem sententiē habuit: licet in lacte non fuerit p̄-
p̄rietatem hebraici sermonis: quod salua pace videtur minus
rationabiliter dictum. **N**otū est enī q̄ habitus theologicus
nō se extendit ad donū linguaz habendum: & iō cū theolog⁹
dicit: sic est in hebraica veritate: & ibi non sic inuenit nō est ex
hoc cōmendandus. **C**ōmendat eū tertio ex hoc: q̄ inter do-
ctozes hebraicos nō inuenit meliorem theologum q̄ **R**a. **S**a.
Circa quod notum est q̄ si in rei veritate ille fuit minus pe-
ritus q̄ alij: non debet cōmendari ex eo q̄ sequitur eum: pre-
sertim in deuijs & in cōsonis auctozitatibus sanctoz. **C**ōmē-
da ergo illum in his vt ex his quibus cōmendandus est: & v-
benter amplectar commendationes tuas. **C**ōcludendo er-
go charissime frater non credas me reprehendere voluisse po-
stillatoꝝ vt dicis: abstine a meis fed potius postillam suam es-
se simpliciter commendandāz expresse asserui in questione p̄-
dicta: licet in aliquibus locis sentiam eaz minus sufficere: qd̄
non reputatur vitium simpliciter. **R**emo nanq; mortalium p̄-
fecte omnia examinare potest: sepe enim dormitauit **D**omercus.
Sanctum autē est in omnibus scientijs: presertim in scriptu-
ra diuina semper p̄honorare veritatem. vti nam frater dile-
ctissime esses in meo confortio saltem aliquōtulo tempore: vt si-
mul discurre valeremus additiunculas has et sic exprime-
to cognosceres: q̄ in illis locis in quibus ab eis dictis deuiā-
re videoꝝ celo veritatis nō reprehēdendū studio p̄cessi: & etiā
in his non iudicio proprio deuiam: sed sequendo maiorū sen-
tentiam: **V**ale frater in domino et meliora charissimata semper
emulare &c.

¶ Incipit prologus in replicas defensiuas po-
stille fratris **N**icolai de lyra ab impugnationibus dñi **B**ur-
gensis editas a venerabili et religioso patre fratre **M**artha
doꝝ facri ordinis minorū: p̄ouincie **S**axonie ministroꝝ
ad plurimozum rogatū: p̄fata postillam vt veritate lucen-
tem amplectantur.

Modestiam antiquaz tenere homines iustos
atq; sanctos decebat: & ordinata regulariter
inturijs nō grauare molestis. **N**am sicut mē-
nus bene gesta correctionis limam: sic opti-
me facta laudē et gloriā requirunt. **S**ed qz
omnino da perfectio: solis diuini rebus cō-
petit: in cunctis humanis operibus reperiri
poterit quod reprehensione dignum est: cum modestia tamē
vt ait beatus **A**ug⁹. in p̄ncipi. retract. que modestia nō modo
in agilibus: sed et scibilibus locum habet. **N**am fm verum
intellectū sacre scripture circa diuinum scibile errare nō cōtin-
git: id eo ipsa sola hunc honorem sibi vendicat: vt recte intel-
lecta sine reprehensione consistat: vt vult beatus **D**ionysius
de diu. no. ca. ij. **N**ihilq; ei contrarium nisi sit omnino falsum
in ea quozq; nihil reperitur absurdum: fm **A**ug⁹. xj. sup **S**ci.
ca. j. **D**iuersitas igitur et contrarietas in eius expositione nō
habet ortuz ex illa doctrina irrefragabili: sed ex eo q̄ eius ex-
positozes intellectum plenum non sunt assecuti: vt vult beatus
Vilarius. ij. de trinitate. **Q**ue tamen expositozum diuersitas
non omnino inutilis est: quāto per ea pigricia studentium
excutitur: vt veritas inquiratur: sicq; ecclesie proficiūt insur-
gentes hereses: vt inquit beatus **A**ug⁹. i. super **S**ci. p̄tra ma-
niechos. **O**mnes igitur sancti & catholici sacre scripture tra-
ctatoꝝ antiqui nedum consuetudo: verū etiam salua fide dis-
sentiendo a successoribus gratias meruerunt immortales: nā
post & per eozū venerādos sanctosq; labores excitati p̄ patri-
bus nati filij: doctozes in eoz cōparatiōe moderni nō pax lau-
de digni surrexerūt: q̄ in sacre scripture expositionē defūdites
vt vitam haberent eternam talibus p̄missam: ipsam elucida-
uerunt: sensum ipsius litteralem tanq; magis autenticum in-
quirentes: inter quos magister **N**icolaus de **L**yra in lingua
hebraica